

UTJECAJ DRŽAVNIH POTPORA NA RAST BDP-A U REPUBLICI HRVATSKOJ

Tičinović, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:361597>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**UTJECAJ DRŽAVNIH POTPORA NA RAST BDP-
A U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Mentor:

prof. dr. sc. Mario Pečarić

Student:

univ. bacc. oec. Josipa Tičinović

Split, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
1.1. Problem istraživanja.....	3
1.3. Predmet istraživanja	5
1.4. Istraživačka hipoteza.....	6
1.5. Ciljevi.....	6
1.6. Metodologija.....	7
1.7. Doprinos.....	7
1.8. Struktura	7
2. ZNAČAJ DRŽAVNIH POTPORA ZA GOSPODARSKI RAST.....	9
2.1. Teorijski okvir značaja državnih potpora za gospodarski rast.....	9
2.2. Pojam i vrste državnih potpora.....	13
2.3. Pravila EU o državnim potporama.....	16
3. ANALIZA POLITKE DRŽAVNIH POTPORA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	22
3.1. Politika državnih potpora u Republici Hrvatskoj.....	22
3.2. Analiza državnih potpora u Republici Hrvatskoj	34
4. EMPIRIJSKA ANALIZA UTJECAJA DRŽAVNIH POTPORA NA RAST BDP-a REPUBLIKE HRVATSKE	40
4.1. Uzorak	40
4.2. Model istraživanja.....	43
4.3. Rezultati istraživanja	45
Model 1	45
Model 2	47
Model 3	50
4.4. Tumačenje rezultata empirijske analize	53
5. ZAKLJUČAK	55
6. LITERATURA:	57
6. TABLICA SLIKA	60

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Državne potpore su dio javnih rashoda, te su značajan instrument ekonomske i socijalne politike. Subvencija (engl. subsidy, subvention) je oblik financijske pomoći koju država daje ustanovama i gospodarstvenicima kako bi potakla proizvodnju, te zaštitila standard stanovništva. Potpore su unaprijed predodređene za strogo određenu namjenu. Ovisno o svrsi razlikuje se velik broj državnih potpora: prema trajnosti (stalne i povremene), prema vrsti organizacije/korisnika (privrednim i neprivrednim organizacijama), prema izvoru sredstava (iz budžeta, iz različitih fondova), prema namjeni (dotacije, regresi, premije za cijene pod društvenom kontrolom, izvozne premije, razvojne premije, porezne olakšice, oslobađanje poduzeća od plaćanja poreza, doprinosa, carina i sl.). (Online rječnik financijskih pojmova, 2012)

Državne potpore se definiraju kao oblik intervencije kojom država transferira sredstva određenom dijelu gospodarstva ili pojedinom privrednom subjektu u cilju poticanja gospodarske aktivnosti. (Franić, Marinović i Zrakić, 2011)

Potpore se najčešće se koriste u svrhu ulaganja u razvojno-istraživačke projekte, nove investicije, te pronalaženje alternativnih izvora energije u svrhu zaštite okoliša i slično. Međutim ekonomski gledano, državne potpore remete poštenu tržišnu igru na način da ona poduzeća koja su ostvarila pravo na potpore su u boljem položaju od drugih subjekata na tržištu. Dakle, loše usmjerene potpore iskrivljuju uvjete tržišta i daju prednost jednom poduzeću na štetu drugoga i na taj način smanjuju opće blagostanje, dok “dobre” potpore ispravljaju tržišne neuspjehe i tako pridonose povećanju općeg blagostanja. (Neil, 1990)

Upravo iz ovih razloga njihovo dodjeljivanje se kosi s načelom slobode tržišta, na kojem EU inzistira. U pravu Europske Unije državne potpore su načelno zabranjene. Međutim postoje i iznimke te zabrane a to su: automatske i diskrecijske iznimke. Europska Komisija odlučuje o tome da li neka državna mjera predstavlja potporu ili ne, o dopuštenosti i nedopuštenosti državnih potpora, o tome treba li povratiti već danu državnu potporu.

Kako bi se procijenilo je li državna potpora učinkovita za ostvarenje cilja, potrebno je prvo dijagnosticirati i definirati problem koji treba riješiti. Državne potpore trebale bi biti usmjerene na situacije u kojima potpora može donijeti materijalno poboljšanje koje tržište ne može ostvariti samo po sebi. (Europska komisija, 2013)

Državne potpore se mogu podijeliti na sektorske i horizontalne. Sektorske potpore su one koje narušavaju funkcioniranje slobodnog tržišta, te obično daju prednost manje efikasnom poduzeću na štetu drugog. Horizontalne su, pak, one potpore koje ispravljaju tržišne neuspjehe, pridonose boljitku samog sustava. One se odnose na potpore namijenjene istraživanju i razvoju, zaštiti okolica, stručnom usavršavanju i slično. (Kasner-Škreb i Mikić, 2011)

Istraživanja o utjecaju i značaju državnih potpora davala su slične rezultate bez obzira na uzorak istraživanja.

Posebno treba istaknuti rad Kasner-Škreb i Mikić (2011) u kojem se analiziraju državne potpore u RH i EU. Cilj ovog rada bio je ukratko donijeti preporuku što Hrvatska treba učiniti kako bi se u politici državnih potpora približila politici potpora EU. Rezultati su prikazali kako se zemlje općenito više trebaju okrenuti horizontalnim ciljevima, te raditi na razvoju i unapređenju uz konstantne provjere ispravnosti dodjele sredstava.

U istraživanju Vidović (2015) cilj je istražiti da li potpore uistinu doprinose rastu BDP-a. Testirane su povezanosti između spomenute dvije varijable u 27 članica EU. Rezultati pokazuju da državne potpore u okviru EU nemaju utjecaj na porast BDP-a već razina BDP-a od prethodne dvije godine će definirati promjenu sektorskih pomoći u određenoj godini. Hrvatska posebice ima veliki udio sektorskih potpora u ukupnim potporama tako da unatoč izdvajanju znatnih sredstva za državne potpore, još se uvijek bori s padom BDP-a i rastom nezaposlenosti.

Stöllinger i Holzner (2013) radili su istraživanje kako industrijska politika i korištenje državnih potpora mogu poslužiti kao učinkovit alat za poticanje izvoza. Međutim sam taj utjecaj značajno varira ovisno o zemlji članice. Zaključili su također kako zemlje s manje konkurentnim proizvodnim sektorima imaju manje iznose državnih potpora u odnosu na izvoz.

U članku Pond (2011) iznosi kritiku na "Izvještaj o poticanju ulaganja u socijalnu infrastrukturu u Europi". Prema Izvješću u postkriznom razdoblju zbog postojanja visoke razine duga i deficita kojeg je potrebno sanirati, nema mjesta za značajno povećavanje državne potrošnje. Naglašava se kako će privatni sektor svojim ulaganjima ispuniti investicijski jaz uz pomoć javno-privatnih partnerstva. Međutim, kolaps tvrtke Carillion¹, te analiza Europske investicijske banke, navodi autora na pitanje koliko je uopće ta pretpostavka točna. Autor na samom kraju svog članka hvali hrabri pristup Europske konfederacije sindikata koja je podržala ideju tzv. "europskih trezora". To bi bilo sredstvo za prikupljanje buduće potrošnje javnih investicija u Europi i financiranje kroz europske trezorske vrijednosnice. Na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini potrebno je dobro upravljanje javno-privatnim partnerstva, što prema autorovim riječima nije bio slučaj.

Fidrmuc (2015) je u svojoj studiji istraživao koji su učinci državnih potpora na rast, te investicije. Korišten je panel od 27 zemalja u razdoblju od 1992. do 2011. Rezultati pokazuju kako državne potpore nisu učinkovite u poticanju rasta. Također, pokazuju i kako potpore industriji i uslugama negativno utječu na ulaganja. Međutim, treba uzeti u obzir kako ulaganja utječu i općem političkom okruženju zemlje. Rezultati svakako trebaju daljnju analizu zbog potencijalne endogenosti varijabli državnih potpore. Bez obzira na rezultate ne može se doći do zaključka kako su potpore nepotrebne, jer iste ne mogu dovesti do negativnog rasta. Iz pregleda dosadašnjih istraživanja da se zaključiti da ne postoji jednoznačan utjecaj državnih potpora na gospodarski rast. Utjecaj prvenstveno ovisi o strukturi potpora te fazi ciklusa u kojem se koriste. Također treba primijetiti da i stupanj razvijenosti igra veliku ulogu u ocjeni predznaka utjecaja uz ostale čimbenike. Problem istraživanja je stoga vezan za ocjenu potpora u Hrvatskoj imajući u vidu njihov utjecaj na rast i spoznaju da se politika potpora mijenjala, posebice ulaskom u EU. S obzirom na to da EU ne potiče državne potpore iz gore navedenih razloga, dok horizontalne potpore drži prihvatljivijima, vrijedno je istražiti kako ova struktura djeluje na rast u Hrvatskoj.

1.3. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada odnosi se na analizu učinka državnih potpora na rast BDP-a u Republici Hrvatskoj. Analizirane su različite strukture državnih potpora, odnosno s

¹ Carillion je građevinska i uslužna tvrtka koja je uključena u nekoliko JPP-ova, uključujući Midland Metropolitan Hospital razvoj koji ima potporu Europskog fonda za strateška ulaganja svojim kolapsom i zahtjevima za dodatnim sredstvima kako bi se servisirao dug, navela je autora da se zapita o održivosti teorije kako ulaganje putem javno-privatnih partnerstva može ispuniti investicijski jaz.

promjenjivim omjerom ulaganja u horizontalne odnosno vertikalne potpore. Dakle, predmet istraživanja su horizontalne i vertikalne državne potpore te njihov učinak na rast BDP-a u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2003.- 2015. godine.

1.4. Istraživačka hipoteza

Hipoteza koje se u ovom radu istraživa glasi:

H1: Horizontalne državne potpore pozitivno djeluju na rast BDP-a u Republici Hrvatskoj, dok vertikalne djeluju negativno.

Horizontalne državne potpore u odnosu na vertikalne ne narušavaju tržišno natjecanje i samim tim su prihvatljivije i poželjnije. Namijenjene su istraživanju i razvoju, inovacijama te uštedi energije, usavršavanju radne snage, i slično bez obzira na djelatnost ti sektore. Vertikalne se potpore s druge strane daju pretežito odnose na sljedeće sektore i djelatnosti: promet, zračni promet, financijske usluge, sanaciju i restrukturiranje poduzetnika u teškoćama, kinematografiju i ostalu audiovizualnu djelatnost, javne radiodifuzijske usluge, poštanske usluge, i ostale nespomenute djelatnosti (Genius Consulting, 2015). Za pretpostaviti je kako će horizontalne djelovati pozitivno, dok će vertikalne djelovati negativno. U ovom istraživanju se analizom nastojati to i potvrdi.

1.5. Ciljevi

Temeljni cilj ovog rada je teorijski i empirijski analizirati utjecaj državnih potpora na rast BDP-a tj. konkretnije horizontalnih i vertikalnih državnih potpora. Predočava se dostupna teorijska podloga kako bi se lakše interpretirali rezultati dobiveni empirijskim istraživanjem. Pomoćni ciljevi su:

- objasniti značaj potpora za gospodarski rast
- analizirati strukturu potpora
- predočiti politike potpora u RH
- analizirati faktore koji utječu na izbor politike potpora u RH

1.6. Metodologija

U ovom radu koriste se opće znanstvene metode, posebice u kritičkoj analizi dosadašnjih istraživanja te prezentaciji zaključka. Rad se sastoji od teoretskog i empirijskog dijela. U prvom dijelu, korištenjem općih znanstvenih metoda, objašnjen je teorijski okvir značaja potpora.

Sukladno problemu i ciljevima istraživanja, a u vremenskom rasponu od 2003. do 2016., analizira se utjecaj vertikalnih i horizontalnih državnih potpora na rast BDP-a u Republici Hrvatskoj. Adekvatno uzorku, formirala se višestruka regresija koja prikazuje povezanost između državnih potpora i BDP-a. Podatke o potporama, BDP-u per capita, investicijama u fiksni kapital, udjelu izvoza u BDP-u, inozemnim dugu i proračunskom deficitu prikupili su se iz sekundarnih izvora podataka odnosno iz baza Ministarstva financija, Eurostata, Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja, HNB-a i Svjetske banke. Statistička obrada podataka rađena je u programu SPSS, uz pomoć kojeg korištenjem višestruke regresije između zavisne varijable i nezavisnih varijabli objašnjava međusobni utjecaj. Također, grafički se prikazuje struktura, odnosno kretanje pojedinačnih varijabli.

1.7. Doprinos

Zbog postojanja izrazito malog broja empirijskih istraživanja na ovu temu u Republici Hrvatskoj ovim radom želi se doprinijeti daljnjem istraživanju državnih potpora i njihovog utjecaja. Istraživanje prikazuje prednosti i nedostatke državnih, te važnost i veličinu utjecaja na rast BDP-a.

1.8. Struktura

Diplomski rad sastoji se od pet poglavlja.

Prvo poglavlje opisuje problem i predmet ovog istraživanja. Također, postavljena je i hipoteza kao i struktura samog rada.

U drugom poglavlju analizira se teorijski značaj državnih potpora za gospodarski rast. Pojmovno se definiraju državne potpore te se analiziraju oblici i potpora, kao i stavovi Europske Unije po pitanju ove problematike.

Treće poglavlje je fokusirano na politiku državnih potpora u Republici Hrvatskoj, te se analiziraju vrste i instrumenti te politika dodjele.

Četvrto poglavlje sadržava empirijsku analizu utjecaja državnih potpora na RH. Statističkom analizom testira se istraživačka hipoteza, te komentiraju rezultati istraživanja.

U petom poglavlju, na temelju dobivenih rezultata, ukratko se iznose najvažniji zaključci rada. Slijedi popis literature, te popis grafikona, tablica i slika uz sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. ZNAČAJ DRŽAVNIH POTPORA ZA GOSPODARSKI RAST

2.1. Teorijski okvir značaja državnih potpora za gospodarski rast

Glavni ciljevi gospodarskog razvitka odnose se na povećanje blagostanja u društvu. Riječ je o ciljevima poput: porast proizvodnosti, rast životnog standarda, bolja socijalna i zdravstvena skrb, visoka zaposlenost, veći izvoz i konkurentnost ekonomije. Kreiranje vizije poželjne budućnosti nacije mora biti cilj planiranja nacionalnog razvitka. Ideja razvitka podrazumijeva izvjesne strukturne promjene u ekonomiji: pomak u korištenju dostupnih resursa za proizvodnju od jednih dobara prema drugima. On se odnosi na to da zajednica pribavlja određene političke, društvene, kulturne karakteristike koje rezultiraju time da je većina pojedinaca u mogućnosti stvoriti sebi željene prilike i realizirati životne ciljeve. (Rea, 1998)

Znanstvenici pokušavaju naći objašnjenje zašto se neka gospodarstva razvijaju brže od drugih a neka sporije. Pokušava se odrediti koji su to faktori koji doprinose i u kojoj mjeri gospodarskom rastu neke zemlje. Samuelson (1948) je proučavajući ekonomski rast uočio kako postoje četiri elementa koja, svaki na svoj način, doprinose razvoju nekog gospodarstva:

- sposobnost ljudi (obrazovanje, disciplina, ponuda rada, motivacija)
- prirodna bogatstva (minerali, voda, gnojiva, rude, kvaliteta okoliša, nafta, zemlja i slično.)
- kapital te njegovo ulaganje (novac, strojevi, tvornice, sirovine)
- tehnologija (znanost, tehnika, informatički sustavi, poduzetništvo)

Kroz povijest, na primjerima država poput Japana (rast zahvaljujući velikim ulaganjima u specijalizaciju u području prerađivačke industrije i elektronike, ograničavanju uvoza) i Velike Britanije (izumi parnog stroja, željeznice; naglašavanje na slobodnom tržištu) a tijekom dvadesetog stoljeća na primjeru zemlja zapadne Europe (rast ostvaren većim uključenjem državnog sektora i povećanom intervencijom) i s druge strane azijskih tigrova (rast ostvaren zadržavanjem manje uključenost državnog sektora) došlo se do zaključka kako se do gospodarskog razvoja može doći različitim putovima.

Veliki broj država je zbog nedostataka i ograničenja tržišta te njegove sposobnosti da sam osigura rast ponekad prisiljen intervenirati kako bi se mogao postići rast. Država intervenira kako bi utjecala na cijene i troškove, konkurenciju industrije i poboljšanje produktivnosti

pojedinih sektora. Prikupljajući sredstva u državni proračun putem poreza i davanja osiguravaju se sredstva za javnu potrošnju.²

Mnogi su znanstvenici ispitivali utjecaj javne potrošnje na BDP. Dalić (1999) navodi kako empirijske studije, vrlo često, dolaze do kontradiktornih rezultata, pri čemu provedene analize osjetljivosti dovode čak u pitanje i relevantnost varijabli fiskalne politike za dugoročni rast. Također navodi da kad bi svi državni rashodi imali proizvodnu upotrebu, to ne bi osiguralo kontinuirano rastuću stopu rasta zbog negativnih učinaka oporezivanja na prinos od privatnog kapitala i slijedom toga na investicije. Kako, međutim, osim proizvodnih rashoda država financira i niz neproizvodnih programa se da je rezultirajuća stopa rasta niza od one koja se postiže kada su svi rashodi proizvodni, jer porezi potrebni za njihovo financiranje snižavaju stopu prinosa, dok s druge strane izostaje pozitivan učinak na proizvodnost privatnog kapitala.

Empirijska istraživanja vezana za državne potpore nisu ni približno dobro pokrivena kao ona vezna za državnu potrošnju u ukupnom iznosu. Kesner-Škreb i Mikić (2011) zaključile su pozitivan utjecaj u slučaju dobre strukture. Horizontalni ciljevi trebali bi predstavljati veći udio u ukupnim potporama i njihov utjecaj je pozitivan, dok se sektorske uz smanjenje iznosa dodijeljenih sredstava treba više kontrolirati i analizirati kako bi se smanjio postotak ulaganja u neefikasne.

Vidović (2015) je kao zaključak svog istraživanja provedenog na uzorku od 27 članica EU zaključila kako potpore nemaju bas nikakav utjecaj na BDP ali je uočena korelacija između te dvije varijable. Uočeno je kako razina BDP-a od prethodne dvije godine definirati promjenu sektorskih pomoći u određenoj godini.

Pavlović (2016) analizirala je potpore u Hrvatskoj i još 6 strukturom sličnih država su pokazali kako postoji pozitivna veza između državnih subvencija i gospodarskog razvoja. Utjecaj na gospodarstvo je jako mali i gotovo uvijek manji od utjecaja otvorenosti, investicija i državnog duga. sadržavala analizu utjecaja državnih potpora na rast.

² Prema Nikoliću (1999) javni rashodi su utjelovljenje javne potrebe, odnosno ponuda javnih potreba jer se javne potrebe zadovoljavaju izravno javnim rashodima, a neizravno javnim prihodima.

Na uzorku od 27 zemalja u razdoblju od 1992. do 2011 svoju analizu i rezultate temeljio je i Fidrmuc (2015). Njegov konačni rezultat je kako potpore nemaju utjecaj na BDP, ali kako se njihovo korištenje može opravdati činjenicom da ne uzrokuju niži rast.

Bojka (2017) je istraživao utjecaj horizontalnih, vertikalnih i regionalnih državnih subvencija na rast BDP-a. Zaključio je kako horizontalne imaju pozitivan a utjecaj vertikalne i regionalne potpore kod velikih ekonomija je pozitivan, a kod malih negativan.

Državne potpore su jedan od standardnih načina na koji država intervenira i direktno utječe na tržišni položaj pojedinih poduzeća i sektora pa u konačnici i cijelog gospodarstva. One su jedan su od oblika javnih rashoda i najčešće su indirektno proizvodnog karaktera, pa se na temelju prethodno rečenog može zaključiti kako državne potpore mogu imati u najbolju ruku neutralan utjecaj na rast. Međutim horizontalne potpore bi trebale doprinijeti lakšem zapošljavanju i usavršavanju, poboljšanju produktivnosti kroz istraživanje i razvoj, te zaštitu okoliša i uštedu energije. Trebale bi pomoći malim i srednjim poduzetnicima pogotovo u počecima poslovanja. Sektorske potpore kroz ulaganje u promet trebaju osiguravati bolju povezanost i lakšu distribuciju, bolju informiranost i lakše komuniciranje ulaganjem u poštanske usluge i radiotelevizijske usluge. Sektori koji imaju prostora za razvitak trebali se lakše razvijati uz pomoć potpora, a ona poduzeća koja imaju trenutne financijske probleme trebale bi lakše i brže izići iz razdoblja neprofitnog poslovanja u razdoblje stabilnosti. Produktivnost bi se trebala povećati sudjelovanjem i horizontalnih i vertikalnih odnosno sektorskih potpora. Upravo je sve navedeno ono što bi trebalo pokretati rast prema već spomenuta četiri elementa rasta (ljudi, priroda, kapital, tehnologija).

Uz pomoć potpora država svojom intervencijom seli proizvodne resurse u sektore koji primaju potpore, na štetu onih sektora koji nisu. Temeljna zadaća tržišta je da alocira proizvodne resurse kako bi se unaprijedila produktivnost samih resursa. U situaciji kada država svojom intervencijom mijenja funkcioniranje tržišta dolazi do umjetnog podizanja profitabilnosti odabranih sektora. Ti subvencionirani sektori će ostvarivati manje outputa nego što bi ostvarivali sektori koji bi te resurse „dobili“ djelovanjem samog tržišta.

Kad su u središtu promatranja utjecaji na kapacitete poduzeća subvencije se mogu dodjeljivati za tri namjene: uklanjanje kapaciteta (premije za prestanak rada), za održavanje postojećih kapaciteta (za osiguravanje radnih mjesta), za osiguravanje novih kapaciteta (pomoć investiranju). Najštetnije za tržište i konkurenciju su upravo one koje služe za

održavanje postojećih kapaciteta. One ne potiču nikakvu promjenu strukture u gospodarstvu, prema tome ne doprinose ni napretku. Une negativno utječu na selektivnu ulogu tržišta i time ne djeluju u skladu s pravilima tržišne utakmice. Ovaj tip potpora najviše pogoduje poduzećima koja bi ili prestala s radom ili promijenila lokaciju. Ako se subvencije dodjeljuju područjima koja strukturno zaostaju umjesto da osiguraju napredak smanjuju motivaciju da se strukturno prilagode. U tom slučaju dobivajući potpore te grane apsorbiraju resurse koji bi se alternativno mogli bolje iskoristiti. Profitabilna i uspješna poduzeća koja djeluju u regijama sa slabom gospodarskom strukturom rijetko dobiju subvencije iako bi takva poduzeća subvencijama unutar svog poduzeća omogućila dodatna radna mjesta. Politika državnih potpora prilagodbu može postati neučinkovita kada za subvencije ne mogu konkurirati sva poduzeća koja mogu utjecati na razinu zaposlenosti. Čest je slučaj u praksi da države subvencioniraju neke sektore i industrije od gašenja i propadanja te velika poduzeća od stečaja. Države to rade kako bi izbjegli mogući pritisak na tržište rada koji bi se zbio u protivnom, međutim zanemaruju koliko se narušava poštena konkurencija unutar sektora između neučinkovitih i učinkovitih poduzeća. Nadalje radi postojanja globalne tržišne povezanosti, narušava se konkurencija na svim sektorima zajedničkih resursa kao što su rad, kapital i energija.

Bazirajući se na do sad napisano, možemo zaključiti kako postoje razlozi zbog kojih se može očekivati pozitivan utjecaj a i oni koji se tome protive. Državna potpora je nedvojbeno rashod odnosno trošak državnog proračuna, međutim u slučaju da je taj rashod usmjeren u nešto što će kroz vrijeme donijeti poboljšanje načina proizvodnje ili povećanje specijalizacije, obučenosti radne snage, taj rashod će u budućnosti sudjelovati u većem priljevu. Pitanje je kako je moguće da se u većini dosadašnjih istraživanja na temu utjecaja potpora na rast pokazalo kako državne potpore ne pridonose rastu nego ili nemaju utjecaja ili su negativne. Dobra raspodjela državnih potpora je očito bitan faktor kako bi one doprinosile rastu. Neefikasna poduzeća potrošit će sredstva i osim stvarnog troška imat će i oportunitetni trošak koji su se ulaganjem u efikasnije poduzeće mogli izbjeći. Kesner-Škreb (2011) je u svom radu, također, zaključila da će se blagostanje smanjiti, ako je pomoć usmjerena poduzećima koja su manje efikasna i koja proizvode dobra loše kvalitete uz visoke troškove. Opće će se blagostanje poboljšati, a ekonomski rast povećati, ako državna potpora bude usmjerena na rješavanje tržišnih neuspjeha, tj. stanja kada tržište zakaže.

Pravilna dodjela državnih potpora očigledno je ključ uspjeha međutim u praksi teže izvediva. Poboljšane kontrole i razvijanje boljeg i profitabilnijeg plana iziskuje dodatne troškove, pa je državi jednostavnije koristiti se dosadašnjim načinom rada. Prema svemu navedenom državne potpore u nekoj mjeri uistinu mogu utjecati na rast, ako su dobro raspodijeljen. U ovom radu pokušat će se istražiti da li Hrvatska svoja sredstva za državne potpore usmjerava u projekte koji doprinose rastu.

2.2. Pojam i vrste državnih potpora

Državne potpore su instrument ekonomske i socijalne politike. Velik broj zemalja primjenjuje ove oblike državne intervencije kako bi financijski pripomogla određenim sektorima ili poduzećima da ostvaruju bolje rezultate. Pomoć se u većem broju slučajeva dodjeljuje poduzećima u financijskim poteškoćama ili onima za koje se vjeruje da bi mogli u većoj mjeri doprinijeti razvoju zemlje. Potpore su nepovratna sredstva za koja država ne očekuje protunaknadu, a služe kako bi proizvodnja ili poslovanje u određenim poduzećima ili sektorima postigla smanjenje troškova.

Prema Europskoj komisiji (2010) davatelj državne potpore/potpore male vrijednosti je središnje tijelo državne uprave, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te svaka pravna osoba koja dodjeljuje državne potpore/potpore male vrijednosti. Korisnik državne potpore/potpore male vrijednosti je svaka pravna i fizička osoba koja, obavljajući gospodarsku djelatnost, sudjeluje u prometu roba i usluga, a prima državnu potporu/potporu male vrijednosti, bez obzira na njezin oblik i namjenu.

Naime kako bi se državna intervencija karakterizirala kao državna potpora potrebno je da kumulativno ispunjava iduće kriterije (Izvještaj o državnim potporama 2016, 2017), odnosno radi li se o :

- 1) dodjeli državnih sredstava – državnom potporom smatra se ona mjera koja uključuje sredstva dodijeljena iz državnog proračuna, proračuna županije, grada i općine, fondova i pravnih osoba u vlasništvu države. Pored izravnih proračunskih izdataka, državnom potporom se smatra i manji odnosno neostvareni prihod države zbog neplaćenog poreza, doprinosa ili drugog nepodmirenog dugovanja odnosno neizvršene financijske obveze prema državi, prodaja zemljišta odnosno nekretnina ispod tržišne cijene i bez provedenog natječaja i sl. Državnim

sredstvima smatraju se i sredstva od Unije (npr. iz strukturnih Fondova) ako nacionalna tijela imaju diskrecijsko pravo odlučivanja o upotrebi tih sredstava.

- 2) ostvarivanju prednosti na tržištu – ekonomska prednost na tržištu ostvaruje se činjenicom da je korisnik potpore primio sredstva koja ne bi mogao ostvariti u svom redovnom poslovanju. Pored očitih državnih potpora kao što su državne potpore, oslobađanje od plaćanja poreza, državna jamstva itd., postoje i ostale državne potpore koje su manje očite, a također osiguravaju ekonomsku prednost, a to su: kupnja/iznajmljivanje zemljišta u državnom vlasništvu poduzetniku po povoljnijoj cijeni od tržišne, prodaja zemljišta poduzetnika državi po cijeni nižoj od tržišne, omogućavanje pristupa javnoj infrastrukturi bez plaćanja doprinosa za istu, te dokapitalizacija poduzetnika od strane države pod povoljnijim uvjetima nego što bi to učinio privatni investitor.
- 3) selektivnosti – da bi ovaj kriterij bio ispunjen, potrebno je utvrditi je li određeni poduzetnik, sektor ili regija dobio određena sredstva iz proračuna države, jedinice lokalne ili područne samouprave ili druge pravne osobe davatelja potpore, pa je time doveden u povoljniji tržišni položaj u odnosu na konkurenciju. O selektivnosti se može raditi i kada postoji određeno diskrecijsko pravo odlučivanja prilikom dodjele potpore od strane davatelja potpore.
- 4) utjecaju na trgovinu između Republike Hrvatske i EU (tržišno natjecanje) – U ovom slučaju utvrđuje se utječe li, zbog dobivene potpore, poduzetnik ili proizvodnja određene robe i/ili usluge na trgovinu između država članica EU, odnosno dolazi li do narušavanja tržišnog natjecanja.

Ako pojedina mjera kumulativno ne ispunjava sva četiri gore navedena kriterija, tada se ne radi o državnoj potpori. Sukladno tome, izuzete su sljedeće vrste državnih potpora: pomoć koja ima socijalni karakter; nadoknada štete uzrokovana prirodnim katastrofama; promicanje gospodarskog razvoja područja, gdje je životni standard abnormalno nizak; pomicanje važnog projekta od zajedničkog europskog interesa i uklanjanje ozbiljnih poremećaja u gospodarstvu; olakšavanje razvoja određenih aktivnosti ili određenih gospodarskih područja i promicanje očuvanja kulture i baštine (Europska Unija, 2008).

Osnovna podjela državnih potpora je na:

- Eksplicitne – ako se odnose na izravan novčani trošak odnosno odljev novca iz proračuna

- Implicitne –ako se odnose na neizravan trošak odnosno trošak koji ne predstavlja odljev novca iz proračuna (kao na primjer niže kamate na kredite, smanjenje poreznih obveza i slično)

Prema načinu dodjele razlikujemo (Izvještaj o državnim potporama 2016, 2017) :

- Program državne potpore - pravni akt na temelju kojeg se, bez potrebe za dodatnim provedbenim mjerama, unaprijed neodređenim korisnicima državne potpore dodjeljuju državne potpore, kao i pravni akt na temelju kojeg se državna potpora unaprijed nije vezana uz poseban projekt dodjeljuje jednom ili više korisnika državne potpore na neodređeno vrijeme i/ili u neodređenom iznosu.
- Pojedinačna potpora - nije dodijeljena na temelju programa uz obvezu dodatnog odobravanja.

Potpore se mogu razlikovati (Poslovni dnevnik, 2010):

- prema trajnosti: stalne i privremene
- prema vrsti organizacije: odnosno korisnika: privredne i neprivredne
- prema izvoru sredstva: proračunske ili potpore iz različitih fondova
- prema namjeni: donacije, regresi, premije za cijene pod društvenom kontrolom, izvozne premije, porezne olakšice, oslobađanje plaćanja poreza, doprinosa, carina i slično.

Državne potpore prema Kesner Škreb (1995) mogu poprimiti sljedeće oblike, od kojih samo prvi predstavlja izravnu subvenciju:

- izravno novčano davanje proizvođačima ili potrošačima;
- krediti po kamatnoj stopi ispod tržišne, te državne garancije;
- smanjenje porezne obveze, odnosno postojanje poreznih olakšica;
- državno sudjelovanje u vlasništvu. Tada država obično zahtijeva od poduzeća u svojem vlasništvu nižu stopu prinosa od one koja hi se postigla na tržištu;
- državno opskrbljivanje potrošača ili proizvođača dobrima i uslugama po cijeni ispod tržišne;
- državne nabave dobara i usluga po cijenama iznad tržišnih;
- državna regulacija određenih aktivnosti ili grana gospodarstva kojom se povećavaju cijene ili olakšava pristup tržištu;
- održavanje precijenjenog tečaja domaće valute čime relativno pojeftinjuju uvozni inputi.

Potpore se s obzirom na kategoriju odnosno cilj dodjele razlikujemo dva tipa potpora sektorske odnosno vertikalne i horizontalne. Horizontalne potpore su namijenjene povećanju općeg blagostanja i ispravljanju tržišnih nesavršenosti. Ove potpore najčešće su namijenjene istraživanju i razvoj, zaštiti okoliša, stručnim usavršavanja, lakšem zapošljavanju i slično. Ovaj tip potpore nije selektivan odnosno dodjeljuje se svim poduzećima i najčešće u obliku programa. Vertikalne potpore po svojoj prirodi puno više štete poštenoj konkurenciji jer se dodjeljuju direktno poduzećima koja su najčešće neefikasna. Dodjeljuju određenim sektorima prema odabiru davatelja potpora. Smatra se da državne potpore koje se dodjeljuju ovim subjektima služe kao kompenzacija za obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa. Često se ovakve potpore dodjeljuju iz godine u godinu istim korisnicima i osim što remete konkurenciju na tržištu pojavom moralnog hazarda mogu spriječiti ikakvu razinu napretka u pojedinim poduzećima.

Osim dva osnovna i temeljna oblika postoje i potpore temeljene uredbama:

De minimis potpore ili potpore male vrijednosti su potpore pod kojim se smatraju bespovratne potpore određenom sektoru ili poduzeću koje ne prilaze vrijednost od 200.000 eura. Pošto se radi o malom iznosu po propisima ne spadaju u potpore ali ih se i dalje promatra i analizira jer u zbrojenom iznosu predstavljaju velik odljev sredstava

Usluge od općeg interesa (SGEI) predstavljaju one aktivnosti koje su nužne za normalan život građana, a bez javne pomoći se ne bi održavale. Usluge su redom: transportne, energetske, telekomunikacijske, poštanske, gospodarenje otpadom, te usluge u području obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi.

Opća uredba o skupnim izuzećima (GBER) uređuje potpore za regionalni razvoj, mala i srednja poduzeća, potporu ženskog poduzetništva, zaštitu okoliša, rizični kapital, istraživanje, razvoj i inovacije te radnike u nepovoljnom položaju ili radnike s invaliditetom.

2.3. Pravila EU o državnim potporama

Europska Unija definira državne potpore već spomenutim člankom 107., stavku 1. UFEU. Taj stavak u prijevodu (Liszt, Petrović, 2010.) glasi:

" Osim ako nije ovim Ugovorom drugačije utvrđeno, svaka potpora koju daje država članica, ili koja je dana putem državnih sredstava u bilo kojem obliku, koja narušava ili prijeti

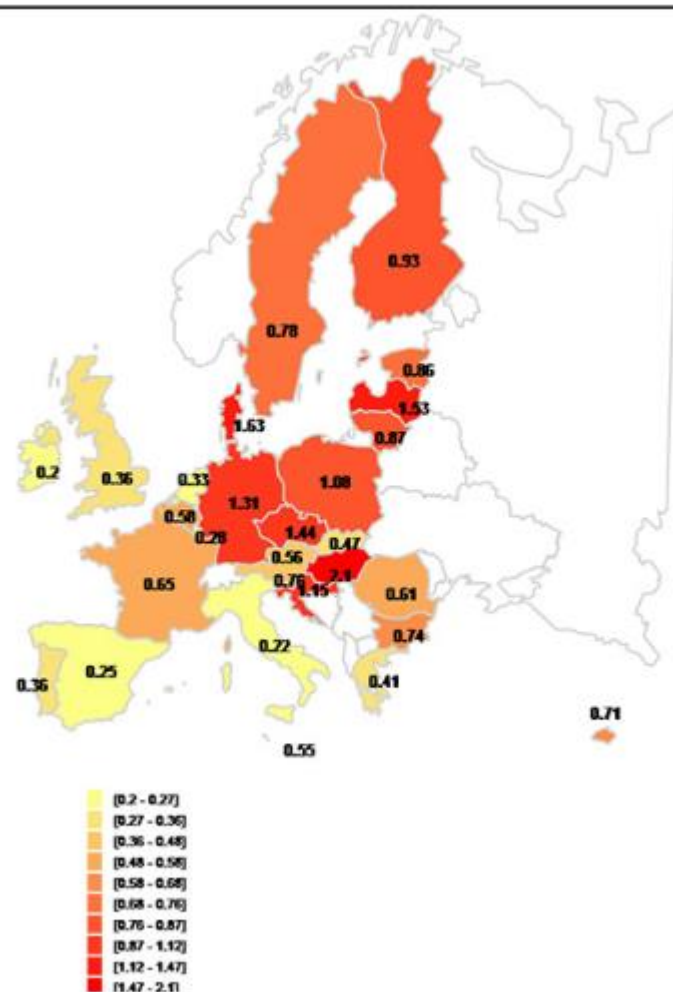
narušavanjem tržišnog natjecanja davanjem prednosti nekim poduzetnicima ili nekim proizvodima, nespojiva je sa zajedničkim tržištem u mjeri u kojoj utječe na trgovinu između država članica."

Definicija je prvi put bila postavljena 1961. godine i tijekom vremena se mijenjala i prilagođavala. Zadnji put je mijenjana 1992. godine. U početku države članice nisu imale nikakva prava mijenjanja i prilagođavanja pravila, sve je bilo u nadležnosti Unije međutim to se kroz godine promijenilo i sada države imaju pravo na diskrecijske promjene, međutim limitirano. Europska komisija je nadležna za kontrolu svih oblika potpora, a pogotovo obraća pozornost na one koje utječu na tržište i njegovo funkcioniranje.

Kesner- Škreb (2011) navodi kako Europskoj uniji izdaci državnih potpora podijeljeni su u dvije glavne kategorije: horizontalni rashodi i sektorski rashodi. Horizontalni izdaci obuhvaćaju regionalnu pomoć u razvoju, pomoć u području zaštite okoliša (uključujući štednju energije), razvoj istraživanja i inovacije te pomoć malim i srednjim poduzećima (uključujući štednju energije), potpora za istraživanje i inovaciju te pomoć malim i srednjim poduzećima (uključujući i rizični kapital).

Horizontalne potpore u EU imaju prednost jer u većoj mjeri doprinose ostvarivanju održivog ekonomskog rasta. Ovakav tip potpora daje puno efikasnije rezultate jer djeluje na konkurenciju a pomaže napretku gospodarstva. Ciljevi koje ispunjava poput istraživanja, razvoja i inovacija, zaštite okoliša, obrazovanja zaposlenih doprinose poboljšanju blagostanju cijele nacionalne ekonomije. One bi svakako trebale biti nosioc suvremene industrijske politike jer ispravljaju tržišne nedostatke i jačaju konkurentnost bez da u velikoj mjeri oštećuju druge sudionike tržišta.

Total State aid expenditure as % of GDP in 2016, less railways

Slika 1 Postotak državnih subvencija u BDP-U za 2016. (Izvor: Europska Komisija)

Slika 1 predstavlja kartu Europe s iskazanim postotkom državnih subvencija u BDP-u za 2016. godinu i možemo primijetiti kako većina zemalja ima % državnih subvencija u BDP-u manji od 1%. Prema pravilima Europske komisije zemlje bi trebale raditi na smanjivanju ovog postotaka te je zanimljivo primijetiti da razvijene države poput Njemačke, Nizozemske imaju veći udio od većine. Najveći udio ima Mađarska, a najniži Irska. Hrvatska ima 1,15 % državnih subvencija u BDP-u što je manje i od Češke, Latvije, Njemačke, Nizozemske I Mađarske.

Spevec (2012) u članku *Reforma i modernizacija politike državnih potpora u EU i posljedice za Hrvatsku* definira kako bi politika državnih potpora trebala poticati održivi rast, a pri dodjeli potpora treba veću pozornost usmjeriti na to da se proračunska sredstva kvalitetnije i bolje koriste. Drugim riječima, politiku državnih potpora treba ustrojiti tako da ona bude u

funkciji EU 2020 Europske strategije o pametnom i održivom rastu, čiji je cilj stvoriti konkurentno okruženje i uspostaviti povoljne uvjete za rast i razvoj.

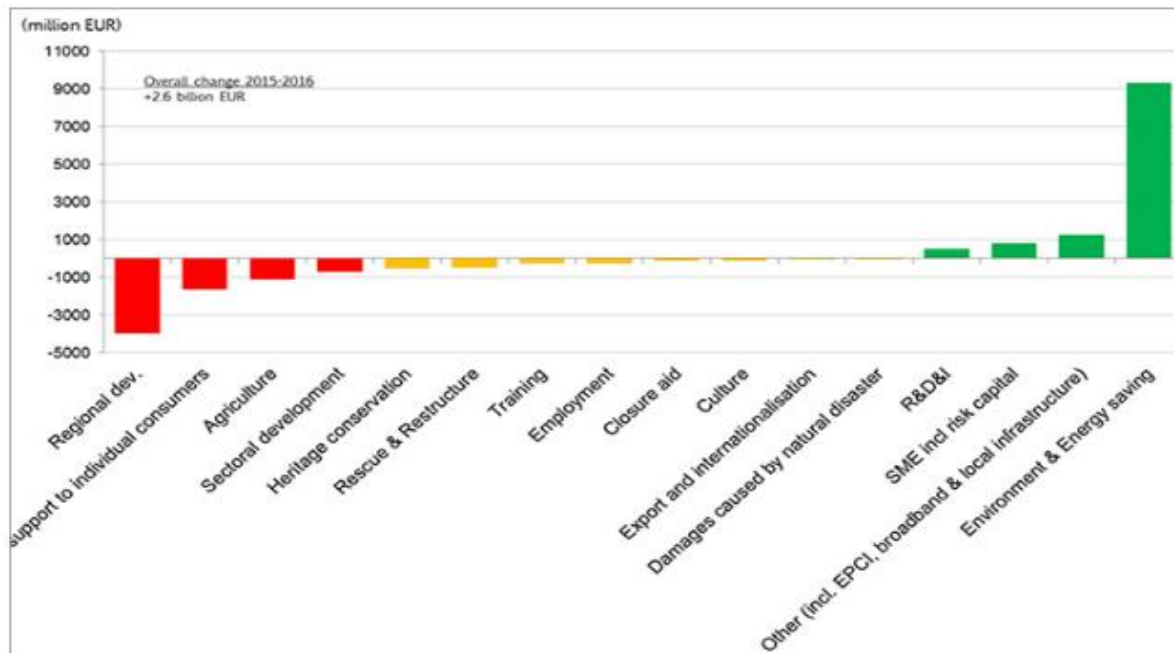
Državne potpore u EU-u najvećim se dijelom dodjeljuju putem izravnih državnih potpora koje se smatraju transparentnijim instrumentom od primjerice opraštanja poreznih dugova. Porezne olakšice i tome slični instrumenti dodjeljuju se radi privlačenja stranih investitora ili spašavanja poduzeća pred propadanjem što nije u skladu s Ugovorom koje su sve članice potpisivale prilikom pristupanja EU. Veliki broj novih članica morao je iza sebe ostaviti način rada u kojem su takve fiskalne potpore činile velik udio u strukturi ukupnih potpora.

U uvjetima socijalno-tržišnog gospodarstva koje čini okosnicu gospodarskog ustroja EU, državne potpore su opravdane i potrebne ako stvarno potiču poduzetnike na aktivnosti koje oni sami, bez pomoći države, ne bi mogli pokrenuti. Riječ je uglavnom o ulaganjima u razvojno- istraživačke projekte, nove investicije osobito na područjima koja zaostaju u razvoju, povećavanju korištenja alternativnih izvora energije ili zaštite okoliša iznad propisanih standarda i slično te ako ne dovode do zatvaranja tržišta odnosno ugrožavanja tržišnog natjecanja između država članica. Konkretno, Europska komisija pravila o potporama kani mijenjati tako da se dopusti veća financijska podrška istraživanju, razvoju i inovacijama, financiranju malih i srednjih poduzetnika, razvoju digitalne ekonomije, zaštiti okoliša i poticanju ulaganja u manje razvijenim europskim regijama radi povećanja zaposlenosti i smanjivanja razlika u razvijenosti. (Spevec , 2012)

Nastoji se usmjeravati državne potpore na pomoć europskom gospodarstvu kako bi postalo konkurentnije i manje podložno utjecajima nestabilnostima svjetskih ekonomija. Pravila o potporama Europska komisija nastoji mijenjati tako da se dopusti veća financijska podrška istraživanju, razvoju i inovacijama, financiranju malih i srednjih poduzetnika, razvoju digitalne ekonomije, zaštiti okoliša i poticanju ulaganja u manje razvijenim europskim regijama radi povećanja zaposlenosti i smanjivanja razlika u razvijenosti.

Europska komisija 2012. godine najavila je reformu vezanu za državne potpore i objavila pravila i propise kojih će se morati držati sve članice. Pravila su sada postrožena kako bi se izbjeglo trošenje sredstava prikupljenih od poreznih obveznika na loše potpore odnosno one koje ne tržištu održavaju poduzeća koja godinama imaju probleme s poslovanjem. Nastoji se smanjiti na tržištu broj poduzeća koji uz pomoć financijskih pomoći jedino i opstaju i čije poslovanje nije ni konkurentno ni dobro za cjelokupno gospodarstvo. Sve ovo se radi u svrhu

boljeg upravljanja sistemom dodjele potpora te racionalnijeg i pažljivijeg ulaganja. Nastoji se postupno smanjiti ukupne iznose dodjele i to bi u konačnici rezultiralo da potpore dobivaju samo one aktivnosti od javnog interesa za koje se ne očekuje ulaganje od strane privatnog sektora. Kako bi se nadgledanje i kontrola lakše odrađivala Europska Komisija imenovana je službom koja će biti zadužena za postupke prijave i ocjene kako pojedinačnih tako i programa državnih potpora. Svaka država članica bit će dužna dokumentaciju dostaviti Komisiji koja će istu analizirati i ocijeniti da li zadovoljava uvjete za odobrenje. Proces je vrlo složen te će u većini slučajeva trajati više od mjesec dana. Države članice neće biti dužne Komisiji prijavljivati potpore male vrijednosti, potpore za male i srednje poduzetnike te potpore za usluge od općeg gospodarskog interesa. Potpore moraju biti u skladu s propisanim pravilima u protivnom jer ako se naknadno uz poboljšani sustav praćenja utvrdi nezakonito dodjeljivanje sredstava uz ili bez odobrenja Europske komisije potrebno je napraviti povrat sredstava. Europska Unija ovom reformom želi postići usklađenost svih zemalja članica te povećati suradnju između država članica kroz međusobnu koordinaciju. Očekuje se da će se kroz bolju suradnju s Komisijom i drugim članicama pripremati bolji programi potpora te postići jednakost pravila u svim državama članicama.

Slika 2 Promjena iznosa subvencija u 2016 u odnosu na 2015. (Izvor: Europska Komisija)

Slika 2 predstavlja promjenu subvencija u 2016. u odnosu na prethodnu godinu u milijunima EUR-a.

Europska Komisija naglašava potrebu za smanjenjem ukupnog iznosa subvencija pogotovo onih koje se odnose na sektorska davanja. Nažalost taj cilj u 2016. Nije ostvaren i nominalnom iznosu, ukupna potrošnja državnih potpora u 2016. godini porasla je za oko 2,6% u odnosu na izdatke za 2015. godinu odnosno za 2,6 milijardi eura. Ovu cjelokupnu promjenu može se u velikoj mjeri objasniti sljedećim čimbenicima :

- povećanje državne potpore za zaštitu okoliša, uključujući uštede energije
- smanjenje državnih potpora za regionalni razvoj
- smanjenje državnih potpora za socijalnu potporu pojedinačnim potrošačima
- sveukupno povećanje državnih potpora drugim ciljevima, uključujući širokopojasni pristup, projekte Zajedničke europske kamatne stope ili lokalne infrastrukture
- smanjenje potpora sektoru poljoprivrede i šumarstva
- povećanje državnih potpora za malo i srednje poduzetništvo
- povećanje državne potpore za istraživanje i razvoj, uključujući inovaciju

Najznačajnija smanjenja uočena su u području regionalnog razvoja i potpore pojedinačnim potrošačima. Smanjena su ulaganja u sektorske ciljeve a povećana ona usmjerena lokalnoj infrastrukturi i razvoju širokopojasnih mreža. Po pitanju horizontalnih davanja, čije povećanje na štetu sektorskih davanja, Europska komisija odobrava vidljivo je smanjenje ulaganja u kulturu i očuvanje baštine, zapošljavanje, obučavanje. Povećanja su vidljiva za horizontalni cilj ulaganja u očuvanje okoliša i energije te istraživanje i razvoj.

3. ANALIZA POLITKE DRŽAVNIH POTPORA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Politika državnih potpora u Republici Hrvatskoj

Politiku državnih potpora u Republici Hrvatskoj regulira Zakon o držanim potporama (Narodne novine, 2014) te članci 107. i 87. Ugovora o osnivanju Ekonomske zajednice (Hrvatska potpisala 2013).

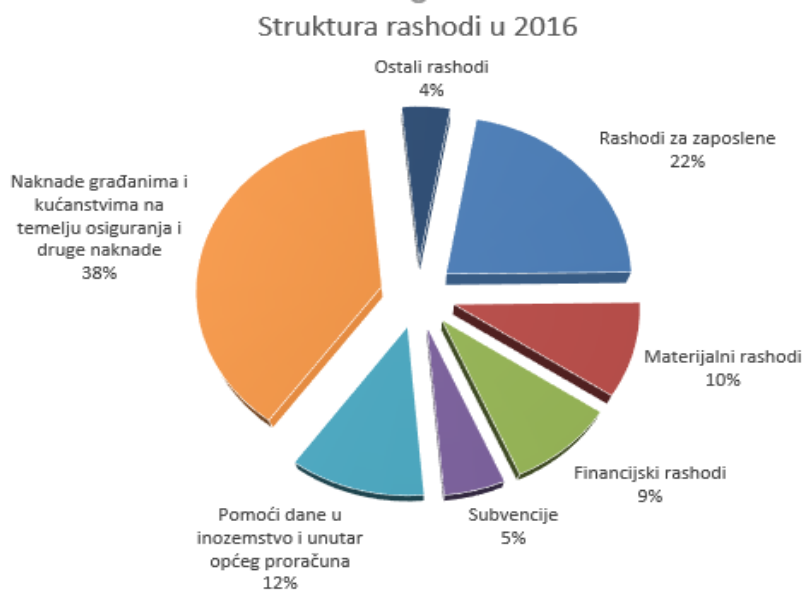
Zakon Republike Hrvatske (2014.) koji je u skladu sa stavkama ugovora EU potpore definira kao:

„Stvarni i potencijalni rashod ili umanjeni prihod države dodijeljen od davatelja državne potpore u bilo kojem obliku koji narušava ili prijeti narušavanjem tržišnog natjecanja stavljajući u povoljniji položaj određenog poduzetnika ili proizvodnju određene robe i/ili usluge utoliko što utječe na trgovinu između država članica Europske unije, u skladu s člankom 107. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.“

2017. godine donosi se „Zakon izmjenama i dopuni zakona o državnim potporama“ koji zadržava definicije potpore ali mijenja pojedine stavke zakona kako bi se prilagodio zahtjevima Europske komisije pri provedbi reforme najavljene u 2012. godini.

Ministarstvo financija primjenjuje metodologiju praćenja i prikazivanja državnih potpora u Republici Hrvatskoj temeljem metodologije prikazivanja i praćenja državnih potpora u EU, a navedena metodologija je sadržana i objavljena u Pravilniku o državnim potporama. Također pravilnikom je utvrđen i način dodjele i prijave državnih potpora. Propisan je oblik sadržaj i način dostave prijedloga državnih potpora kojeg davatelj državnih potpora mora dostaviti, u skladu s odgovarajućim uredbama EU.

Važno je potpore provoditi u skladu s propisima Europske komisije kako bi se na što bolji način izbjeglo neefikasno korištenje sredstava. Potpore su važan instrument za provođenje industrijske politike zemlje. Iako na slici 3 primjećujemo kako je udio subvencija u ukupnoj potrošnji 5%, te se može zaključiti kako se radi o dosta malom iznosu u usporedbi s ukupnom potrošnjom.

Slika 3. Struktura rashoda u 2016 (Izvor: Vlastita izrada prema "Račun prihoda i rashoda 2016" sa stranice Ministarstva financija RH)

Državne potpore u Republici Hrvatskoj dijele se u dva osnovna područja:

- potpore poljoprivredi i ribarstvu i
- potpore industriji i uslugama.

Potpore s obzirom na kategoriju dodjele u Hrvatskoj se osim na horizontalne i vertikalne odnosno sektorske dijele još i na regionalne te potpore na razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Horizontalne potpore

Kako je ranije već navedeno ove potpore služe kako bi pomogli ostvarenju horizontalnih ciljeva, te znatno manje narušava tržišno natjecanje od ostalih tipova potpore. Činjenica da je ovaj tip potpore manje selektivan odnosno namijenjen svim poduzećima u gospodarstvu, a ne samo odabranima podupire prethodnu izjavu. Ovaj oblik potpora u Hrvatskoj se dodjeljuje u znatno manjem iznosu nego one vertikalnog karaktera.

Sukladno Uredbi o potporama, horizontalne državne potpore podijeljene su u nekoliko grupa (Izvještaj o potporama 2016., 2017):

- Državne potpore za istraživanje i razvoj odnose se na temeljna istraživanja, primijenjena istraživanja, razvojna istraživanja, kao i na državne potpore za studije o tehničkoj izvedivosti koje su uvjet za provedbu primijenjenog i razvojnog istraživanja, inovacijski klasteri, inovacije procesa i organizacije poslovanja. Sve to trebalo bi voditi stvaranje baze novih ideja i tehnoloških rješenja, što pak čini osnovu za gospodarski rast i uspostavu konkurentnosti gospodarstva, a u konačnici stvaranje i održavanje rasta tehnologije kao i znanja istaknutih poduzetnika. (Vlada Republike Hrvatske, 2013). Općim državnim potporama za istraživanja i razvoj upravlja ministarstvo nadležno za znanost i tehnologiju.
- Državne potpore za zaštitu okoliša, namijenjene otklanjanju ili sprečavanju šteta nanesenih okolišu i prirodnim izvorima, postizanju standarda zaštite okoliša ili poticanju racionalnog korištenja prirodnih resursa. Ovim se potporama odvajaju sredstva za mjerenje energetske učinkovitosti, ulaganje u energetske učinkovito centralno grijanje i hlađenje, recikliranje te ponovnu uporabu otpada. Općim državnim potporama za zaštitu okoliša upravlja ministarstva nadležna za zaštitu okoliša i energetiku.
- Državne potpore za sanaciju i restrukturiranje namijenjene su poduzećima koji ne mogu svoje nedostatke likvidnosti sanirati samostalno. Ova potpora se dodjeljuje iznimno, te može trajati samo najviše 6 mjeseci. Dodjeljuje se samo jednom i to mora biti napravljen plan o samostalnom uspješnom poslovanju u dogledno vrijeme. Državnim potporama za sanaciju i restrukturiranje upravlja ministarstvo nadležno za gospodarstvo.
- Državne potpora malim i srednjim poduzetnicima namijenjene su poticanju početnih materijalnih i nematerijalnih ulaganja, savjetodavnim uslugama i sudjelovanju na sajmovima i izložbama. Država pomaže ulaganjem u materijalnu i nematerijalnu imovinu te otvaranje novih radnih mjesta, sudjeluje u troškovima osnivanja i tekućim poslovnim troškovima vezanim za mlade ženske poduzetnike, omogućava sudjelovanja na sajmovima, pokriva troškove patenta i slično. Općim državnim potporama malim i srednjim poduzetnicima upravlja ministarstva nadležna za obrt, malo i srednje poduzetništvo, turizam i gospodarstvo.
- Državne potpore za zapošljavanje namijenjene su otvaranju novih ili očuvanju postojećih radnih mjesta. Potiče se zapošljavanje invalidnih osoba ili osoba koje se teže zapošljavaju, te financira dodatne troškove takvog zapošljavanja. Općim

državnim potporama za zapošljavanje upravlja ministarstvo nadležno za rad i socijalnu skrb.

- Državne potpore za usavršavanje omogućavaju posebno i opće usavršavanje za zaposlene financiranjem raznih tečajeva, radionica i slično u svrhu poboljšanja kompetentnosti radne snage. Općim državnim potporama za zapošljavanje upravlja ministarstvo nadležno za rad i socijalnu skrb te ministarstvo znanosti i obrazovanja
- Državne potpore za kulturu i zaštitu baštine pridonose ulaganju u infrastrukturu, produkciju i distribuciju audiovizualnih djela. Ovim potporama upravljaju ministarstva nadležna za kulturu, more, promet i infrastrukturu, te turizma.

Vertikalne (Sektorske) potpore

Sektorske potpore se dodjeljuju određenim sektorima prema odabiru davatelja potpora. S obzirom na to da su selektivnog karaktera smatra se da loše utječu na rad tržišta i konkurenciju. Ovakav tip potpora može biti koristan ako je privremenog karaktera. Hrvatska je živu primjer kako pod pritiskom primatelja potpora ovakve potpore pretvara u stalne potpore. Hrvatska koristi vertikalne potpore u mnogo većem omjeru nego horizontalne potpore,

Postoji i rizik od znatnijeg iskrivljavanja konkurencije kada je potpora koncentrirana na mali broj poduzeća, te do pojave moralnog hazarda kada poduzeća počnu očekivati da će im država pomoći svaki put kada upadnu u teškoće. Konačno, takva potpora stvaranjem umjetnih prednosti stavlja niskoproduktivne sektore u povoljniji položaj na štetu ostalih sektora u gospodarstvu. U konačnici takva politika ima vrlo nepovoljne učinke na efikasnost cijelog gospodarstva. (Škreb , Pleše, Mikulić , 2001.)

Potpore se temeljem zakona dodjeljuju idućim sektorima (Izvještaj o potporama 2016., 2017):

- Državne potpore za kopneni promet (željeznički, cestovni, unutarnji plovni putovi) predstavljaju ulaganje u gradski prigradski regionalni i nacionalni prijevoz, pomične i nepomične objekte koji su neophodni za pretovar. Djeluju poduzetnicima u željezničkom prometu, daju se osobito za postizanje interoperabilnosti, sigurnosti i razvoja visokobrzinske željeznice te za održanje

konkurentnosti željezničkog prometa u odnosu s drugim oblicima prometa koji uzrokuju veća zagađenja ili znače veće vanjske troškove.

- Državne potpore za zračni promet koriste se za poboljšanje infrastrukture, te omogućavanje zračnog prijevoza unutar države i ostalih regionalnih zračnih luka. Naglasak je na povećanju sigurnosti u zračnom prometu.
- Državne potpore za pomorski promet imaju za cilj unaprjeđenje sigurnosti, učinkovitosti, pouzdanosti i ekološke prihvatljivosti pomorskog prometa.. Odobravanje poreznih olakšica poduzećima, ulaganje u obnove flote usavršavanje pomoraca, povećavanje kapacitet i slično.
- Državne potpore za brodogradnju se koriste prilikom djelomičnog ili potpunog zatvaranja kapaciteta za pokrivanje sljedećih troškova: zbrinjavanje viška radnika i prijevremeno umirovljenje, savjetodavne usluge radnicima koji su proglašeni viškom, prekvalifikacija radnika, preuređenje brodogradilišta, zgrada, postrojenja i infrastrukture za svrhe različite od brodogradnje. Prilikom potpunog zatvaranja kapaciteta putem zajmova i državnih jamstava okončanje nedovršenih poslova.
- Državne potpore za javne radiodifuzijske usluge pomažu financiranju usluga od općeg gospodarskog interesa koje su u izravnoj vezi s demokratskim, socijalnim i kulturnim potrebama društva i potrebom očuvanja medijskog pluralizma.
- Državne potpore za kinematografiju i ostale audiovizualne djelatnosti služe kao potpore za proizvodnja filmova i TV programa koji su od značaja za razvoj kulture sukladno potvrđenim nacionalnim kriterijima.
- Državne potpore za poštanske usluge sufinanciraju usluge općeg gospodarskog interesa koja se odnosi na univerzalne usluge, a ispunjava zahtjeve za kontinuitetom, tajnošću, neutralnošću, jednakosti postupanja i prilagodljivosti.
- Državne potpore za turizam dodjeljuju se poduzećima u svrhu dodatnog jačanja prosperitetnog sektora. Ulaže se u uređenje gradova i plaža u svrhu privlačenja većeg broja turista.

Regionalne potpore

Potpore ovog tipa su posebna kategorija te se klasificiraju na način predviđen metodologijom EU, su potpore za poticanje gospodarskog razvoja slabije razvijenih regija, po ciljevima i namjeni spadaju u horizontalne potpore. (Izvještaj o potporama 2016., 2017)

One se najčešće dodjeljuju zemljopisnom području s niskim životnim standardom ili visokom nezaposlenosti, niskom razinom i sporim rastom bruto domaćeg proizvoda (BDP), naglim padom proizvodnje, visokim stupnjem ovisnosti o industrijskoj bazi, neodgovarajućom infrastrukturu, velikim migracijama. Cilj im je na tim područjima promicati gospodarski razvitak i olakšati razvoj određenih gospodarskih djelatnosti ili područja, a da se pri tome ne utječe negativno na tržišno natjecanje.

Regionalne se potpore u EU dodjeljuju u dva oblika: one usmjerene na manje razvijene regije u Europi (s manje od 75% prosječnog BDP-a EU-a po stanovniku), i one usmjerene na manje razvijene dijelove nacionalnih teritorija koji imaju manje od 100.000 stanovnika.

Problem se javlja kod klasifikacije ovih potpora jer se one uvijek mogu ubrojiti u vertikalne ili horizontalne ovisno o cilju. Na primjer da se potpora za zapošljavanje dodjeli nekom poduzeću u nerazvijenom kraju problem je odrediti da li je to potpora koja spada u kategoriju regionalnih potpora ili horizontalnih potpora (potpora za zapošljavanje). Preporuka je da se potpore klasificiraju prema primarnoj namjeni, međutim ovaj tip potpore treba i dalje tumačiti s oprezom.

Europska komisija je 2013. usvojila kartu regionalnih potpora za RH. Tom je kartom utvrđeno kako je cijelo područje Republike Hrvatske, kao država s BDP-om koji je niži od 75 % prosjeka EU-a, prihvatljivo za odobravanje regionalnih potpora u razdoblju od 1. srpnja 2014. do kraja programskog razdoblja 2014. – 2020, odnosno do kraja prosinca 2020. Prema smjernicama za regionalne potpore u razdoblju 2014. – 2020., područja čiji je BDP niži od 75 % prosjeka EU-a imaju prioritet pri dodjeli regionalnih potpora za ulaganja, jer je njihova osnovna svrha poticati razvoj slabije razvijenih regija Europe. Primjer regionalnih potpora su i potpore koje će se dodjeljivati temeljem natječaja

“Izgradnja proizvodnih kapaciteta i ulaganje u proizvodnu tehnologiju” (Europska komisija, 2013)

U “Odluci o karti regionalnih potpora” (2013) stoji sljedeće:

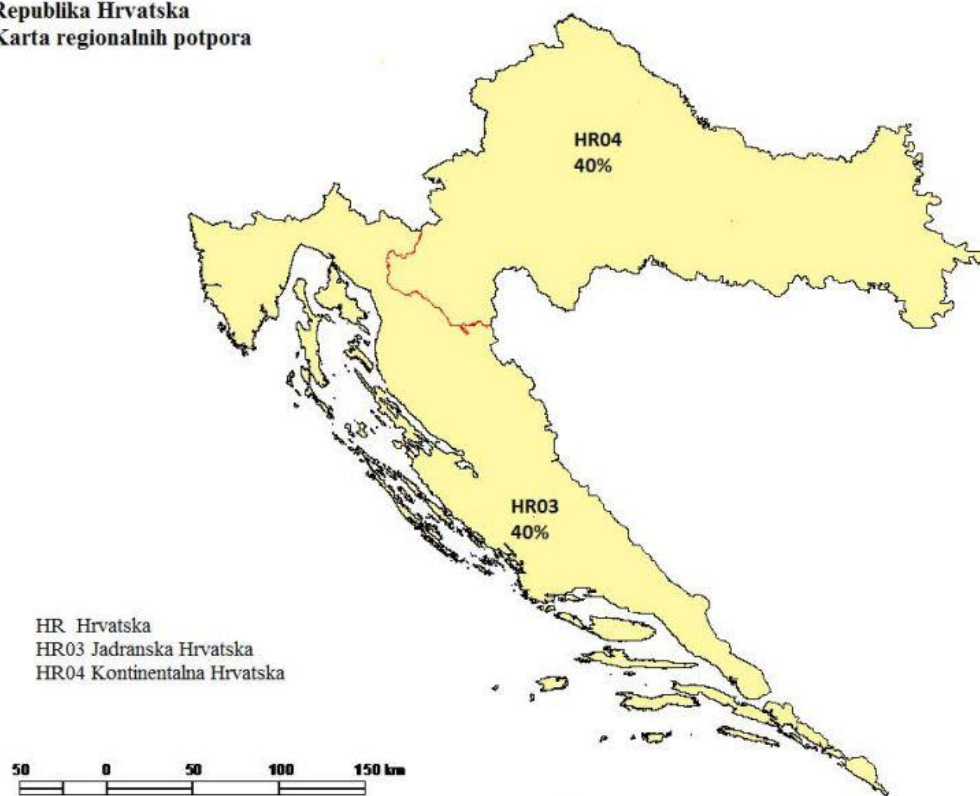
“Sukladno podacima Statističkog ureda Europske unije (EUROSTAT) i Državnog zavoda za statistiku o BDP-u po stanovniku mjeren u PKM-u za razdoblje 2000. – 2002. godine, prostorne jedinice su područja na kojima se mogu dodjeljivati regionalne potpore.

Prostorna jedinica Jadranska Hrvatska doseže 46,74% prosječnog BDP-a po stanovniku u EU-25 i maksimalni intenzitet regionalne potpore koji se može dodijeliti na ovom području je 40% bruto ekvivalenta potpore.

Prostorna jedinica Kontinentalna Hrvatska doseže 49,62% prosječnog BDP-a po stanovniku u EU-25 i maksimalni intenzitet regionalne potpore koji se može dodijeliti na ovom području je 40% bruto ekvivalenta potpore.

Kada se regionalne potpore dodjeljuju malim i srednjim poduzetnicima, maksimalni intenzitet regionalne potpore može se uvećati za 20% bruto ekvivalenta potpore za male poduzetnike iza 10% bruto ekvivalenta potpore za srednje poduzetnike.”

Republika Hrvatska
Karta regionalnih potpora

Slika 4. Karta regionalnih potpora (izvor: Narodne novine)

Prioritet Europske unije je ulaganje u projekte i poslove koji jačaju gospodarstvo i održiv rast. Također Unija se ne slaže s centralizacijom nacionalne ekonomije pa prema tome ohrabruje ulaganje u manje razvijene dijelove zemlje. Hrvatska nastoji raznim mjerama i instrumentima intervenirati kako bi pomogla slabije razvijena područja, te pogotovo ona ratom uništena. Pokušava poboljšati životni standard u tim područjima kako se stanovništvo ne bi iselilo u razvijenije dijelove ili u inozemstvo.

Ovu kategoriju potpora najčešće dodjeljuju Ministarstvo financija, Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo gospodarstva i HBOR. Gospodarstvenici, obrazovni i znanstveni sektor te drugi segmenti društva upravo u regionalnim državnim potporama trebaju tražiti mogućnost vlastitog rasta i razvoja. (Tufekčić, M. i Tufekčić Ž., 2013).

Uz već prethodno spomenute potpore postoje i one potpore čija se dopuštenost temelji na uredbama. Među najvažnije ubrajaju se :

De minimis potpore

De minimis potpore ili potpore male vrijednosti spadaju u kategoriju bespovratnih potpora određenom sektoru ili poduzetniku. Zbog malog iznosa potpore (200.000 eura u kunskoj protuvrijednosti u 3 godine) ne smatraju potporama u smislu propisa o državnim potporama te se stoga, premda su i dalje u zbrojenom iznosu velik rashod državnog proračuna.

Državnu potporu ovog tipa dodjeljuju tijela državne uprave i jedinice lokalne i regionalne samouprave pravnim i fizičkim osobama koje, obavljajući gospodarsku djelatnost u određenom sektoru sudjeluju u prometu roba i usluga, s mogućim učinkom na narušavanje tržišnog natjecanja. Karakteristika ovih potpora je da u pravilu nemaju učinak narušavanja tržišnog natjecanja upravo zbog već spomenutog malog iznosa pojedinačne potpore. Međutim ipak je svaki davatelj potpore dužan Ministarstvu dostavljati potrebne podatke o dodjeli ovih potpora

Agencija HAMAG-BICRO je Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije nastala ujedinjenjem Hrvatske agencije za malo gospodarstvo i investicije. Ova agencija jedan je od najznačajnijih davatelja de minimis potpora u Republici Hrvatskoj. Cilj ove agencije je sto bolje provođenje strategije "EUROPA 2020", s naglaskom na tehnološki razvitak kroz istraživanje i inoviranje. Podupire i male i srednje poduzetnike te olakšava financiranje sektoru ribarstva i poljoprivrede.

Prema službenim stranicama ove agencije njihov je glavni zadatak je odobravanje mikro-kredita novim trgovačkim društvima, obrtima te subjektima malog gospodarstva koji posluju do 24 mjeseca. Korisnici kojima je program namijenjen su mikro gospodarski subjekti odnosno fizičke i pravne osobe koje prosječno godišnje imaju zaposleno manje od 10 radnika te im ukupni godišnji prihod ne premašuju iznos protuvrijednosti kuna do 2.000.000,00 eura.

Kreditni su namijenjeni:

- Osnovna sredstva – ulaganje u materijalnu I nematerijalnu imovinu (ulaganje u strojeve i opremu, alate i uređaje, sredstva za rad, kupnja/adaptacija zemljišta i poslovnih objekata, razvoj softverskih i IT rješenja i ostala nematerijalna imovina)
- Obrtna sredstva

Usluge od općeg interesa (SGEI)

Ove usluge predstavljaju gospodarske aktivnosti čije je odvijanje neophodno za normalan život građana neke zemlje te je izrazito važno da se pružaju, a same se bez javne pomoći ne bi mogle financirati. Usluge su redom: transportne, energetske, telekomunikacijske, poštanske, gospodarenje otpadom, te usluge u području obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi.

Potrebom za integracijom hrvatskog tržišta u europsko tržište i usklađivanjem s reformom Europske komisije potrebno je sudjelovati u postupku otvaranja tržišta te poboljšati izbor za korisnike ovih usluga, odnosno građanin zemlje. Velika sredstva se izdvajaju u ovu svrhu zbog velike važnosti za održavanje i provedbom navedenih aktivnosti. Hrvatska ima problem s upravljanjem javnim sektorom koji većinom i upravlja navedenim aktivnostima. Velika količina sredstava uložena u ove sektore ne koristi efikasno. Reforma europske unije nastoji to promijeniti te postići da poduzeća koja djeluju u ovim aktivnostima prestanu imati povlašten položaj na tržištu.

Opća uredba o skupnim izuzećima (GBER)

Opća uredba o skupnim izuzećima predstavlja uredbu kojom je obuhvaćeno nekoliko različitih skupina potpora. Kao takva unijela je velike novosti u područje državnih potpora. Uredba uređuje potpore za regionalni razvoj, mala i srednja poduzeća, osnivanje ženskoga poduzetništva, zaštitu okoliša, rizični kapital, istraživanje, razvoj i inovacije te radnike u nepovoljnom položaju ili radnike s invaliditetom. Broj skupno izuzetih mjera gotovo je utrostručen u odnosu na postojeće uredbe.

Uredbom se uređuje i potpora za usavršavanje radnika, koje koristi i poslodavcu i radniku. Kako bi se osigurala bolja ravnoteža između rada i življenja za radnike i poduzetnike, Uredba predviđa još jedan socijalni aspekt: mogućnost kompenzacije poslodavcima troškova brige za djecu i troškova roditeljske skrbi (parental care), uključujući i troškove u vezi s roditeljskim dopustom (parental leave), koji se smatraju „troškovima plaće“. (Laleta S., Smokvina V. 2011.)

Instrumenti državnih potpora

Potpore se mogu dodjeljivati putem različitih oblika ili instrumenata dodjele kao što su (Izvješće o državnim subvencijama za 2016., 2017) :

A - Subvencije, porezna izuzeća i oprost duga

Ova skupina se dijeli na dvije podskupine:

A1 - subvencije (subvencije, neposredne subvencije kamata, oprost duga po osnovi zajma, prisilna nagodba i stečaj);

A2 - oprost poreza, porezna oslobođenja, izuzeća i olakšice (kao različiti oblici umanjenja poreza na dobit poduzetnicima, i to: olakšice s područja posebne državne skrbi - niža stopa poreza na dobit, olakšice i oslobođanja za porezne obveznike na području Grada Vukovara - niža stopa poreza na dobit, olakšice i oslobođanja za porezne obveznike koji posluju u slobodnim zonama - niža stopa poreza na dobit, poticaji ulaganja - niža stopa poreza na dobit, poticaji zapošljavanja invalidnih osoba - niža stopa poreza na dobit, poticaji istraživanja i razvoja - umanjenje porezne osnovice za troškove istraživanja i razvoja).

Osim subvencija i poreznih izuzeća u skupinu A2 ulaze i snižavanje, oslobođenje, olakšice, izuzeće i oprost plaćanja doprinosa, odgode pri plaćanju poreza, otpis duga i odgode pri podmirenju duga.

B – Udjeli u vlasničkom kapitalu

Kako bi država pomogla nekom poduzetniku, svoje potraživanje prema tom poduzetniku može pretvoriti u vlasnički udjel i time postaje suvlasnikom toga poduzetnika. Ovdje se radi uglavnom o poduzetnicima u teškoćama, kojima država na ovaj način nastoji pomoći.

C – Financijski transferi

C1 - Povoljni zajmovi - krediti koje država izravno ili putem ovlaštenih pravnih osoba ili putem poslovnih banaka, dodjeljuje poduzetnicima uz povoljnije uvjete od tržišnih, tj. niže kamatne stope od tržišnih, uz dulje vrijeme počka ili otplate te druge povoljne uvjete. Takvi krediti ili zajmovi obično su namijenjeni poduzetnicima u teškoćama koji kredit ne bi mogli dobiti pod redovnim tržišnim uvjetima, a uglavnom se dodjeljuju preko Hrvatske banke za obnovu i razvitak.

D – Jamstva, opozvana jamstva

Obuhvaćaju državna jamstva za osiguranje od komercijalnih i nekomercijalnih rizika u nominalnom iznosu. Državno jamstvo u pravilu ne predstavlja potporu korisniku ako su ispunjeni sljedeći uvjeti: da korisnik zajma nije u financijskim poteškoćama, da korisnik zajma može na financijskom tržištu dobiti zajam po tržišnim uvjetima bez posredovanja države, da je državno jamstvo povezano s određenom financijskom transakcijom, ograničeno po visini i po vremenu trajanja, da državno jamstvo ne pokriva više od 80 posto određene financijske obveze, da se za državno jamstvo zaračunava tržišna cijena. Samo ako su kumulativno ispunjeni svi navedeni uvjeti, tada jamstvo ne predstavlja potporu.

Ovoj skupini pripadaju i opozvana jamstva kod kojih je element potpore jednak iznosu opozvanog jamstva. Navedeni instrumenti dodjele potpore predstavljaju samo najčešće korištene instrumente. (Izvešće o državnim subvencijama za 2016., 2017)

3.2 Analiza državnih potpora u Republici Hrvatskoj

Vlada je na sjednici prošle godine donijela smjernice politike državnih potpora za razdoblje do 2019. godine koje sadrže sljedeće ciljeve: (Ključni ciljevi procesa modernizacije sustava državnih potpora kojeg provodi Europska komisija, u skladu s Priopćenjem Europske komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija (COM/2012/0209 final), su:

- davanje prioriteta slučajevima koji imaju znatan učinak na jedinstveno tržište kroz pojačanu kontrolu mjera prije provedbe te nadzor nakon provedbe, te
- izbjegavanje slučajeva u kojima se podržavaju oni projekti koji mogu biti samostalno provedeni bez državnih intervencija, te posebno
- pravila o državnim potporama koje Europska komisija ne mora odobriti prije njihove dodjele, kako bi se smanjila administrativna opterećenja te državama članicama Europske unije omogućilo lakše dodjeljivanje dobro usmjerenih državnih potpora.

U skladu s reformom Europske komisije sustav davanja potpora trebao bi se znatno modernizirati te postupanje s potporama olakšati. Mjere državnih potpora trebale bi biti bolje osmišljene i odmjerene u cilju zadovoljenja općih zajedničkih interesa, održivog ekonomskog rasta te što manjeg narušavanja tržišnog natjecanja i poštene konkurencije. Dodjelu neefikasnih državnih potpora treba, u sto većoj mjeri, izbjegavati te sredstva usmjeriti poduzećima koja su učinkovitija i prosperitetnija.

Nadzor državnih potpora jedan je od osnovnih stupova funkcioniranja jedinstvenog tržišta, jer se njime osigurava da su poduzetnici sposobni natjecati se pod jednakim uvjetima, bez obzira gdje djeluju, pruža se zaštita od upuštanja država članica Europske unije u međusobno natjecanje u subvencioniranju, što je i na njihovu i na štetu općih europskih interesa.” (Narodne novine, 2017)

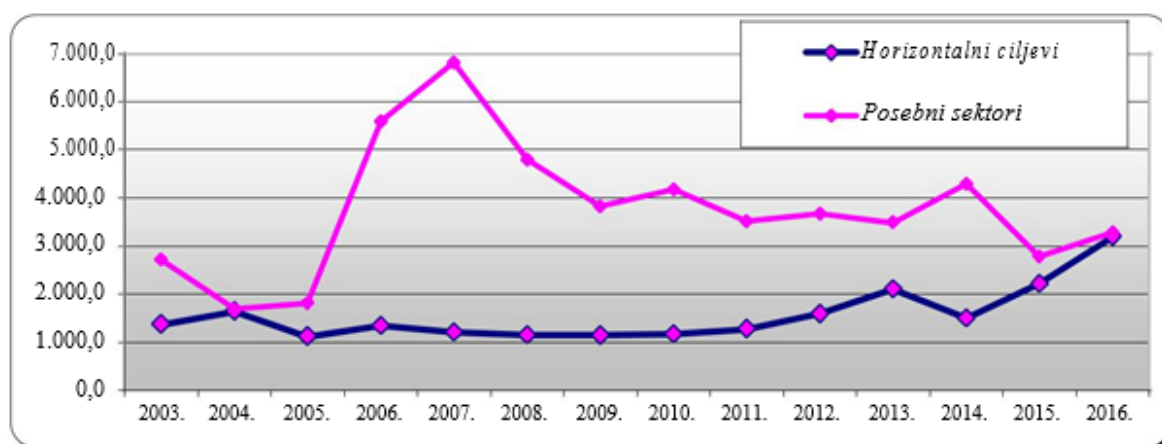
Hrvatska unatoč reformi Europske komisije nije u samom početku mijenjala niti prilagođavala politiku svojih reformi sve do prošle godine. Na to ukazuje i činjenica da se struktura potpora u tom razdoblju nije mnogo promijenila. Hrvatsku čeka dosta analiziranja i mijenjanja sistema za dodjelu potpora kako bi preusmjerila sredstva ulagana u vertikalne k horizontalnim ciljevima. Potrebno je svakako sredstva od gubitaka prenijeti na konkurentnije i sposobnije poduzetnike.

Najveći korisnik potpora je svakako bila poljoprivreda i ribarstvo što je i očekivano zbog snižavanja cijena poljoprivrednih i ribarskih proizvoda zbog otvaranja tržišta te sve veće inozemne konkurencije koja proizvodi uz manje troškove. Veliki udio potpora ide poduzećima koja su u financijskim problemima i potrebna im je pomoć države. Na žalost samo u malom broju slučajeva te potpore su doprinijele izlasku iz teškoća. Što ukazuje ili na pojavljivanje moralnog hazarda ili na neadekvatno korištenje sredstava i lošu upravu u spomenutim poduzećima. Što se tiče ulaganja u sektore najviše se ulaže u promet te u Hrvatsku radio televiziju, brodogradnju, sanacije i restrukturiranja poduzeća u teškoćama (Imunološki zavod, Croatia banka i slično).

Škreb (2014) također zaključuje u svom članku “Tko dobiva državne potpore u Hrvatskoj” kako Hrvatska treba prestati spašavati tržišne gubitnike i novac poreznih obveznika usmjeravati u stvaranje uvjeta za razvoj novih industrija i konkurentnih poduzetnika koji će potaknuti rast i zapošljavanje. Utjecaj Europske komisije ići će zasigurno u tom smjeru, jer se sve države članice moraju usklađivati s politikama usvojenim na razini zajednice kojoj pripadaju.

Slika 5 prikazuje kretanje državnih subvencija danih za horizontalne ciljeve i onih danih za vertikalne ciljeve. Pogledom na sam grafikon vidljivo je kako se u Republici Hrvatskoj znatno veća sredstva odvajaju za vertikalne ciljeve i to u svim godinama izuzev 2004. i 2016. kad je omjer danih državnih potpora bio jednak. U horizontalne ciljeve tijekom cijelog promatranog perioda ulagana su jednaka sredstva, a tek se s 2012. primjećuje blago povećavanje ulaganja koje se opet u 2014. smanjuje, zatim 2015. vraća na razinu iz 2013. a u prošloj godini nastavlja s rastom. Vertikalni ciljevi su s druge strane dokom vremena su znatno varirali. Nakon privremenog pada ulaganja u 2006. i 2007. godini vidljivo je povećanje ulaganja koje je Republika Hrvatska usmjerila u saniranje i spašavanje sektora brodogradnje, te povećanim ulaganjima u sektor prometa (izgradnja autoceste Split-Ravča i slični projekti). Nakon toga postupno slijedi smanjivanje izuzev 2010. i 2012. kada su se ulaganja ponovno blago povećala. 2014. opet nakon godine smanjenja ulaganja dolazi do porasta ulaganja u promet. U 2015. iznos ukupnih vertikalnih državnih potpora se smanjuje te u 2016. unatoč rastu ulaganja dolazi do izjednačavanja s vertikalnim.

U slučaju nastavljanja ovakvog trenda u idućim godinama Hrvatska će biti puno bliže ostvarenju ciljeva Europske komisije.

Slika 5 Potpore sektoru industrije i usluga u razdoblju od 2003. do 2016. (Izvor: Ministarstvo financija i ostali davatelji potpora; podaci obrađeni u Ministarstvu financija)

U nastavku su priložene tablice s dodjelom državnih potpora prema kategorijama za prethodnih 6 godina (2011-2016).

Kategorija		2011.			2012.			2013.		
		u mln HRK	u mln EUR	udio (%)	u mln HRK	u mln EUR	udio (%)	u mln HRK	u mln EUR	udio (%)
1.	Poljoprivreda i ribarstvo	4.243,8	570,8	47,00	3.542,7	471,3	40,27	2.956,2	390,3	34,84
2.	Industrija i usluge	4.786,2	643,8	53,00	5.255,5	699,1	59,73	5.530,0	730,2	65,16
	Horizontalni ciljevi	715,7	96,3	7,93	1.114,3	148,2	12,67	1.289,5	170,3	15,20
	Istraživanje i razvoj i inovacije	125,6	16,9	1,39	104,8	13,9	1,19	122,9	16,2	1,45
	Zaštita okoliša i o čuvanje energije	26,8	3,6	0,30	34,7	4,6	0,39	810,5	107,0	9,55
	Mali i srednji poduzetnici	324,5	43,6	3,59	703,3	93,6	7,99	137,2	18,1	1,62
	Usavršavanje	48,1	6,5	0,53	45,6	6,1	0,52	45,6	6,0	0,54
	Zapošljavanje	88,8	11,9	0,98	121,7	16,2	1,38	83,0	11,0	0,98
	Kultura	79,1	10,6	0,88	96,9	12,9	1,10	74,9	9,9	0,88
	Podupiranje pristupa financiranja u krizi	6,8	0,9	0,08	-	-	-	-	-	-
	Razvoj širokopojsnih mreža	16,0	2,2	0,18	7,3	1,0	0,08	15,4	2,0	0,18
	Posebni sektori	3.513,6	472,6	38,91	3.670,0	488,2	41,71	3.482,4	459,8	41,04
	Promet	1.399,0	188,2	15,49	1.595,6	212,3	18,14	1.462,2	193,1	17,23
	Brodogradnja	724,0	97,4	8,02	499,4	66,4	5,68	622,3	82,2	7,33
	Turizam	133,1	17,9	1,47	71,0	9,4	0,81	40,3	5,3	0,47
	Radiotelevizijsko emitiranje	1.171,8	157,6	12,98	1.195,1	159,0	13,58	1.216,2	160,6	14,33
	Sanacija i restrukturiranje	85,7	11,5	0,95	308,9	41,1	3,51	141,4	18,7	1,67
	Regionalne potpore	403,6	54,3	4,47	231,3	30,8	2,63	591,2	78,1	6,97
	Potpore na lokalnoj razini	153,3	20,6	1,70	239,9	31,9	2,73	166,9	22,0	1,97
UKUPNO		9.030,0	1.214,7	100,00	8.798,2	1.170,4	100,00	8.486,2	1.120,5	100,00

Slika 6 Tablica dodjele potpora prema kategorijama za 2011., 2012., 2013. (Izvor: Godisnje izvjesce o drzavnim potporama u 2013. godini)

Promatrajući tablicu možemo primijetiti kako je se u period od 2011. Zaključno s 2013. Godinom može primijetiti blagi pad ukupnih državnih potpora, čemu EU i teži. Međutim možemo primijetiti kako se Hrvatska ne drži smjernica EU po pitanju strukture, naime znatno veći iznosi se ulažu u posebne sektore odnosno vertikalne ciljeve i to u 2011. za 38,91% ,u 2012. za 29,04 i u 2013. za 25,84 više nego u horizontalne. Međutim vidljivo je smanjenje u razlici što je ipak prihvatljiv pomak. Kod ulaganja u poljoprivredu i ribarstvo vidimo pad iz godine u godinu za od 6%-7%. Kod horizontalnih ulaganja vidljiv je blagi rast. Što se tiče stavki horizontalnih ciljeva istraživanje i razvoj vidljiva su relativno stabilna ulaganja iz godine u godinu, zaštita okoliša prve dvije godine je manja od 0,5 % ukupnog iznosa potpora a u 2013. godini bilježi rast na čak 9% ukupnog iznosa potpora. Ulaganje u malo i srednje poduzetništvo krenulo je u dobrom smjeru do 2013. kada su ulaganja smanjena za otprilike 6 puta u usporedbi s godinom prije. Usavršavanje ima relativno stabilan trend ulaganja i nisu vidljive veće oscilacije, po pitanju zapošljavanja vidimo skok ulaganja u 2012. te povratak na istu razinu ulaganja u godini nakon. Isto se dogodilo i s ulaganjima u kulturu.

Što se tiče sektorskih potpore, ulaganja za promet nemaju velike oscilacije, vidljiv je rast u 2012. U odnosu na prethodnu, te blagi pad u 2013. Ulaganja u brodogradnju su mala suprotan tren, odnosno pad u 2012. Te ponovni rast u 2013. godini, dok ulaganja u turizam bilježe pad iz godine u godinu te se od ukupnog iznosa u 2016. godini za turizam izdvojilo niti 0,5 % ukupnih sredstava za državne potpore. Radiotelevizijsko emitiranje dobiva izdašne potpore svake godine ,te se uočava blagi rast kroz cijeli period. Sanacije i restrukturiranje su se u 2012. godini su se skoro učetverostručile, a u 2013. godini su bile za pola manje nego u prethodnoj. Gledajući regionalne možemo primijetiti smanjenje istih u 2012. u odnosu na prethodnu te ponovni porast nakon pristupanja EU. Najveća ulaganja u apsolutnim iznosima su u radiotelevizijska emitiranja, promet, te brodogradnju, a kad su u pitanju horizontalni ciljevi ističe se ulaganje u malo i srednje poduzetništvo (koji je doduše zabilježio pad investiranja u 2013. godini), istraživanje i razvoj te u 2013. godini značajno povećanje u ulaganje u zaštitu okoliša i očuvanje energije.

Kategorija		2014.			2015.			2016.		
		u mln	u mln	Udio	u mln	u mln	Udio	u mln	u mln	Udio
		HRK	EUR	(%)	HRK	EUR	(%)	HRK	EUR	(%)
1.	Poljoprivreda i ribarstvo	3.173,2	415,9	35,46	4.878,4	641,1	49,39	4.947,8	657,1	43,33
2.	Industrija i usluge	5.775,3	756,9	64,54	4.998,2	656,8	50,61	6.471,1	859,4	56,67
3.	Horizontalni ciljevi	858,6	112,5	9,59	1.497,5	196,8	15,16	2.187,9	290,6	19,16
	Istraživanje i razvoj i inovacije	135,4	17,7	1,51	30,4	4,0	0,31	13,2	1,8	0,12
	Zaštita okoliša i očuvanje energije	50,0	6,6	0,56	1.079,6	141,9	10,93	1.475,3	195,9	12,92
	Mali i srednji poduzetnici	270,5	35,5	3,02	54,4	7,1	0,55	397,3	52,8	3,48
	Usavršavanje	44,7	5,9	0,50	47,7	6,3	0,48	51,5	6,8	0,45
	Zapošljavanje	255,7	33,5	2,86	206,0	27,1	2,09	167,3	22,2	1,47
	Kultura	81,3	10,7	0,91	70,0	9,2	0,71	83,3	11,1	0,73
	Razvoj širokopojasnih mreža	21,0	2,8	0,23	9,4	1,2	0,10	-	-	-
4.	Posebni sektori	4.280,9	561,1	47,84	2.785,9	366,1	28,21	3.281,9	435,9	28,74
	Promet	2.294,2	300,7	25,64	1.005,0	132,1	10,18	1.152,0	153,0	10,09
	Brodogradnja	728,8	95,5	8,14	503,2	66,1	5,09	315,2	41,9	2,76
	Turizam	29,6	3,9	0,33	24,1	3,2	0,24	18,6	2,5	0,16
	Radiotelevizijsko emitiranje	1.210,4	158,6	13,53	1.209,9	159,0	12,25	1.215,2	161,4	10,64
	Sanacija i restrukturiranje	17,9	2,3	0,20	43,7	5,7	0,44	580,9	77,2	5,09
5.	Regionalne potpore	558,6	73,2	6,24	625,3	82,2	6,33	942,0	125,1	8,25
6.	Potpore na lokalnoj razini	77,2	10,1	0,86	89,5	11,8	0,91	59,3	7,9	0,52
UKUPNO		8.948,5	1.172,8	100,00	9.876,6	1.297,9	100,00	11.418,9	1.516,6	100,00

Slika 7 Tablica dodjele potpora prema kategorijama za 2014., 2015., 2016. (Izvor: Godišnje izvješće o državnim potporama u 2016. godini)

Tablica predstavlja dodjelu potpora po kategorijama period od 2014. zaključno s 2016. Promatra li se samo ovaj period može se uočiti kako ukupni iznosi potpora iz godine u godinu rastu. U ovom period uočavamo u 2014. pad ulaganja u horizontalne ciljeve u odnosu na 2013. godinu te ponovni rast u iduće dvije godine. Iznos ulaganja u sektorske potpore opet su porasle u odnosu na 2013. u 2014. Nakon čega ponovo zabilježavaju pad u 2015. te rast u 2016. godini. Po pitanju regionalnih potpora vidljiv je stalni rast tokom sve tri godine, a potpore na lokalnoj razini su se nakon dvije godine rasta ipak opet smanjile. Može se zaključiti da unatoč smjernicama Europske komisije Hrvatska nastavlja dosadašnji trend, najveća sredstva su i u ovom promatranom periodu ulagana upravo u promet, sektore radiotelevizijskog emitiranja. Ulaganja u poljoprivredu i ribarstvo bilježe stabilan rast sredstava iz godine u godinu. Horizontalni ciljevi također u ukupnom iznosu bilježe u 2014 godini pad u odnosu na prethodnu međutim kroz sljedeće dvije godine iz godine u godinu bilježe sve veća ulaganja. Promotrimo strukturu horizontalnih ulaganja. Ulaganja u istraživanja i razvoj u 2014, su zabilježila blagi rast na 135.4 mln, međutim u iduće dvije godine se drastično smanjuju te u 2016. Godini iznose

niskih 13,2 mln,. U slučaju ulaganja u zaštitu okoliša bilježi se obrnut trend, ova ulaganja su se drastično povećala. Ulaganja za male i srednje poduzetnike bilježe u 2014. bilježi rast ulaganja, u idućoj drastičan pad, da bi se u 2016. uložila 6 puta veća sredstva nego u prethodnoj. Po pitanju sredstava namijenjenih usavršavanju trend se ponavlja kao i u prethodnom periodu, otprilike 0,5% ukupnih sredstava se troši na ove potpore. Zapošljavanje je po pitanju potpora zabilježilo rast u 2014. te 2015. godini, da bi opet došlo do smanjenja u 2016. međutim ne toliko drastičnog. Kultura je zadržala otprilike istu razinu ulaganja kroz cijelo promatrano razdoblje. Razvoj širokopojsnih mreža se u 2014. povećao u odnosu na 2013. međutim u 2015 bilježi drastičan pad da bi u 2016. izostala ikakva ulaganja u ovaj horizontalni cilj.

Sektorske potpore u promatranom periodu bilježe pad na dvostruko manja ulaganja u 2015. u odnosu na prethodnu, ali se iznos ponovo povećao u 2016. godini. Potpore u promet su povećane u odnosu na 2013. u idućoj, međutim nakon toga se kroz iduće dvije godine održavaju na upola manjoj razini. Potpore za brodogradnju bilježe pad iz godine u godinu, a ulaganja u radiotelevizijsko emitiranje su prilično stabilnog trenda. Sanacija i restrukturiranje nije iziskivala velika sredstva sve do 2016. kada je u usporedbi s prethodnom porasla potreba za sredstvima za više od deset puta.

Regionalne potrebe se u 2014. nisu puno promijenile, a u idućim godinama slijedi povećanje, a u 2016 to rezultira iznosom većim za 40% nego u 2014. Potpore na lokalnoj razini bilježe smanjenje u odnosu na 2013. u idućoj godini, te ponovni porast u 2015. te smanjenje u 2016. Najveće iznose država je ponovo izdvajala radiotelevizijska emitiranja, promet, te brodogradnju, te u ulaganje u zaštitu okoliša i očuvanje energije i malo i srednje poduzetništvo.

4.EMPIRIJSKA ANALIZA UTJECAJA DRŽAVNIH POTPORA NA RAST BDP-a REPUBLIKE HRVATSKE

Poglavlje rada sadržava empirijsku analizu koja se provodila s ciljem testiranja hipoteze postavljene u početnoj fazi istraživanja. Identificira se smjer i intenzitet utjecaja najvažnijih kategorija državnih potpora na rast bruto domaćeg proizvoda. U nastavku je predstavljen uzorak i varijable korištene u istraživanju. U drugom dijelu ovog poglavlja predstavljeni su modeli, te se prezentiraju rezultati analize. Nakon toga prezentiraju se finalni rezultati istraživanja te se odbaciva ili prihvaća postavljena hipoteza.

4.1 Uzorak

U ovoj analizi promatrat se period od 2003. do 2016. godine, odnosno 16 godina. Radi se o godišnjim podacima prikupljenih iz sekundarnih izvora.

Varijable koje se koristiti u regresijskoj analizi su BDP per capita kao zavisna varijabla, a kao nezavisne varijable koristile su se državne potpore u apsolutnom iznosu, vertikalne i horizontalne kao udjeli u BDP-u.

Nezavisne varijable su dva osnovna oblika državnih potpora, horizontalne i vertikalne.

Horizontalne potpore Europska Komisija smatra pozitivnim sredstvom državne intervencije jer su namijenjene svim sudionicima tržišta i predstavljaju ulaganja u ona područja koja privatnim investitorima ne predstavljaju veliku važnost jer ne donose profit u kratkom roku. Ove potpore namijenjene su poboljšanju produktivnosti kroz istraživanje i razvoj, zaštiti i racionalnijem korištenju prirodnih resursa kroz potpore za zaštitu okoliša i uštedu energije, te potpore za očuvanje kulture i baštine. Potpore zapošljavanju i usavršavanju radnika imaju za cilj smanjiti nezaposlenost i uspostavljati ravnotežu na tržištu rada. Potpore malim i srednjim poduzetnicima pogotovo u počecima poslovanja, omogućavaju lakše snalaženje u kriznim trenucima. Po svemu navedenom može se očekivati kako će pozitivno utjecati na rast BDP-a.

Sektorske potpore s druge strane nisu pretjerano prihvatljive Europskoj Komisiji upravo zbog selektivnosti odnosno činjenice da se dodjeljuje prema izboru davatelja usluge samo određenim sektorima i poduzećima. Teorija smatra kako to može imati jako loš utjecaj

kako na konkurenciju tako na selektivnu ulogu tržišta. Ove potpore u teoriji bi trebale doprinositi rastu. Ulaganje u promet trebalo bi osiguravati bolju povezanost i lakšu distribuciju sirovina i gotovog proizvoda, bolju informiranost i lakše komuniciranje ulaganjem u poštanske usluge i radiotelevizijske usluge. Kada bi se ulagala sredstva u sektore koji dobro i efikasno posluju mogla bi povećati zaposlenost, međutim praksa je pokazala kako se ovaj tip potpore najčešće dodjeljuje neefikasnim poduzećima koje bi bez potpore morale ili zatvoriti ili preseliti svoje kapacitete. Često se u literaturi s ovim potporama povezuje i pojam moralnog hazarda koje uzrokuju te manjka motivacije uprave za pronalaskom boljih rješenja.

Empirijsko istraživanje vezano konkretno za utjecaj horizontalnih i vertikalnih potpore na BDP je istraživanje Bojka M. (2017). Istraživanje je provedeno na zemljama članicama EU te ih je podijelio na manje i veće ekonomije. Pokazalo se kako vertikalne i regionalne potpore kod malih ekonomija imaju negativan utjecaj na BDP per capita, a kod velikih pozitivne. Horizontalne potpore su pokazale pozitivan učinak na BDP per capita obje skupine zemalja Europske Unije.

Druga dostupna istraživanja analizirala su utjecaj ukupnih državnih potpora na BDP. Jedno od njih je ono Jelene Vidović (2015) koje je za cilj imalo istražiti utjecaj potpore na rast BDP-a na uzorku od 27 članica EU. Rezultat je pokazao kako državne potpore nemaju utjecaj na porast BDP-a već razina BDP-a od prethodne dvije godine će definirati promjenu sektorskih pomoći u određenoj godini. Studija Fidrmuca (2015) sadržavala analizu utjecaja državnih potpora na rast, te investicije na uzorku od 27 zemalja u razdoblju od 1992. do 2011. Rezultati su pokazali pozitivan utjecaj male ekonomske značajnosti koji nije bio ni statistički značajan, a potpore industriji i uslugama negativno utječu na investicije u gospodarstvu. Fidrmuc je na temelju rezultata zaključio kako na rast očito potpore ne utječu već mnogobrojni drugi faktori. On je u svom radu naglasio kako na kako ulaganja a tako i rast utječu opće političko okruženje zemlje i politička stabilnost. Naglasio je kako državna pomoć ne vodi nižem rastu što znači da ipak njezino korištenje nije nepotrebno ni besmisleno. Pavlović N. (2016) u svoju analizu osim Hrvatske uključila je i još 6 zemalja slične strukture. Rezultati su pokazali kako postoji pozitivna veza između državnih subvencija i gospodarskog razvoja. Utjecaj na gospodarstvo je jako mali i gotovo uvijek manji od utjecaja otvorenosti, investicija i državnog duga.

S obzirom na izrazito malen broj istraživanja posvećen utjecaju državnih potpora na gospodarski rast spomenut ćemo istraživanja i analize koje nisu kao glavnu zavisnu varijablu koristile rast nego varijable koje su značajne i po teoriji doprinose gospodarskom rastu. Mollgaard (2005) istražuje utjecaj potpora na granične troškove i konkurentnost i dolazi do zaključka kako potpore imaju učinak na snižavanje troškova kapitala primatelja i štetno utječu na investicije. Državna potpora u ovom istraživanju pokazala se izrazito negativnom u smislu narušavanja pravedne konkurencije. Analiza utjecaja državnih pomoći na poljoprivredni sektor tema je rada Franić, Marinović i Zrakić (2012). Analize koje koriste u svom radu su vremenska i strukturna analiza navedenih parametara u razdoblju od 1998. do 2008. godine. Rezultati njihovog istraživanja potvrdili su pozitivnu vezu između vrijednosti poljoprivredne proizvodnje i iznosa isplaćenih potpora. Van Cayseele, Konings i Sergeant (2014) ispituje se odnos između državnih potpora i ukupnih faktora produktivnosti poduzeća. Rezultati su pokazali državne potpore pozitivno utječu na performanse poduzeća u smislu poboljšanja produktivnosti. Poboljšana produktivnost dovest će do jače konkurentnosti, jačeg poticaja za inovacije a time i gospodarskog rasta. Stöllinger i Holzner (2013) radili su istraživanje kako industrijska politika i korištenje državnih potpora mogu poslužiti kao učinkovit alat za poticanje izvoza, te su donijeli zaključak kako zemlje s manje konkurentnim proizvodnim sektorima imaju manje iznose državnih potpora u odnosu na izvoz.

Kao kontrolne varijable koristile su se:

- *investicije u fiksni kapital u apsolutnom iznos i investicije u fiksni kapital kao postotak BDP-a* – Prema mišljenju većine makroekonomista, ključ gospodarskog rasta je povećanje akumulacije kapitala odnosno investicija. Teorija nalaže da nove investicije stvaraju novi dotok kapitala koji omogućuje nova ulaganja, novu proizvodnju i novi rast gospodarstva. Mnoga istraživanja prikazala su kako postoji veza između rasta BDP-a i ulaganja u fiksni kapital.
- *trgovinska otvorenost (udio izvoz i uvoza u BDP-u)* – Vezu između otvorenost gospodarstva i dugoročnog ubrzanog rasta gospodarstva primijetio je i Adama Smitha. Veća otvorenost gospodarstva pruža bolju i efikasniju alokaciju resursa, brzi rast produktivnosti i sve veći transfer znanja. U mnogim nekad komunističkim državama nakon procesa privatizacije i liberalizacije uočen je značajan rast. Naravno

ne možemo rast pripisati samo djelovanju trgovinske otvorenosti, ali svakako možemo zaključiti kako je imala svoj doprinos.

- *udio izvoza u BDP-u* – Izvoz je pokretački mehanizam svake zemlje. Veći izvoz osigurava veće profite domaćih poduzeća, osnažuje domaću potražnju te povećava zaposlenost. Mnoge empirijske studije ukazale su povezanost izvoza i rasta BDP-a, pogotovo u malim ekonomijama kao što je Hrvatska.
- *inozemni dug u apsolutom iznosu i inozemni dug kao postotak BDP-a* – Vanjsko zaduživanje služi popunjavanju jaza između željenog stupnja javne i privatne potrošnje te raspoloživosti financijskih priljeva u zemlji. Za zemlje u tranziciji prilično je tipično zaduživanje u inozemstvu kako bi se uopće kreirao javni sektor i omogućila alokacija sredstava u infrastrukturne investicije. Utjecaj vanjskog duga na ekonomski rast je pozitivan jer uz javnu potrošnju i javne radove doprinosi stvaranju nove vrijednosti.
- *Proračunski deficit kao postotak BDP-a* – Proračunski deficit povećava ukupnu potrošnju prebacujući poreze na buduće generacije, ako je on kraćeg karaktera. Ako je gospodarstvo u stanju potpune iskorištenosti resursa povećana potrošnja nužno smanjuje štednju što mijenja kamatnu stopu na tržištu kapitala i ponovo tržište dovodi u ravnotežu. Međutim Deficiti trajnog karaktera istiskuje privatnu akumulaciju kapitala, što ima pogubne posljedice za gospodarski rast. S obzirom na to da je u Hrvatskoj proračunski deficit u promatranom razdoblju bio prisutan možemo zaključiti kako bi utjecaj na BDP trebao biti negativan.

Podaci o varijablama su prikupljeni sa stranica HNB-a, Europske komisije, Svjetske banke te sa službenih stranica Ministarstva financija.

4.2 Model istraživanja

Sukladno vremenskoj seriji i činjenici da se radi samo za jednu zemlju u analizi se koristi višestruka regresijska analiza kao adekvatna metoda. Prikupljeni podaci su analizirani pomoću statističkog programa SPSS. Zadaća ove analize bila je da se pronade oblik veze između jedne ovisne i više neovisnih varijabli.

Prema već postavljenoj hipotezi analitički izraz dan je u obliku formule:

$Y = \beta_0 + \beta_1 \cdot X_1 + \beta_2 \cdot X_2 + \dots + \beta_k \cdot X_k + e$, gdje je:

Y- zavisna varijabla,

$X_1, X_2, X_3 \dots X_k$ – nezavisna varijabla,

e – slučajna komponenta

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ – parametri koje treba procijeniti

Nakon prikupljanja podataka izabrane varijable u regresijskom modelu potrebno je provjeriti da li su prisutni problemi multikolinearnosti reziduala, problem heteroskedastičnosti varijance reziduala, problem autokorelacije reziduala i na samom kraju će se vidjeti jesu li reziduali normalno distribuirani. Za testiranje problema autokorelacije reziduala koristi se Durbin-Watsonovim testom. Kod autokorelacije je poželjno da konačna vrijednost blizu 2, onda u modelu ne postoji problem autokorelacije reziduala. Vrijednost blizu 0 upućuje na pozitivnu autokorelaciju, dok vrijednost blizu 4 upućuje na negativnu autokorelaciju reziduala. a varijante modela u kojima je uzorak mali ($n=6$), a broj regresorskih varijabli $k > 2$, ne mogu se iščitati vrijednosti dl i du stoga, za uočavanje problema autokorelacije reziduala koristit će se i grafički prikaz točnije, dijagram rasipanja reziduala. Kod problema multikolinearnosti koriste se pokazatelji inflacije varijance VIF i ekvivalentni pokazatelj tolerancije TOL. Problem multikolinearnosti postoji kada je $VIF > 5$ ili $TOL < 0,2$. Također će se testirati i normalnost distribucije reziduala putem grafičkog prikaza, odnosno histograma. (Pivac, 2010).

Ako su sve navedene pretpostavke zadovoljene može se pristupiti trećoj fazi koja se odnosi na vrednovanje ocjene parametara. Provjerit će se pokazatelji reprezentativnosti poput koeficijenta determinacije i korigiranog koeficijenta determinacije. Zatim proučit će se veličine i predznaci parametara, te će se ocijeniti statistička značajnost parametara modela koji će se pojedinačno i interpretirati. U konačnici testirat će se hipoteze o značajnosti modela.

S obzirom na probleme koji se javljaju u višestrukoj regresiji temeljem analize korelacija između varijabli, zaključeno je kako se istraživanje može prikazati reprezentativno korištenjem tri modela. U prvom modelu prikazan je utjecaj ukupnih subvencija kao udio BDP-a na BDP per capita te su odabrane kontrolne varijable koje nisu narušavale statističku značajnost modela ni uzrokovale probleme autokorelacije i heteroskedastičnosti. Tako je učinjeno i u drugom modelu, u kojem se testirao utjecaj udio horizontalnih potpora u BDP-u

na BDP per capita, i u trećem koji je kao nezavisnu varijablu imao udio vertikalnih potreba u BDP-u, a nezavisnu BDP per capita.

4.3 Rezultati istraživanja

U regresijskoj analizi na temelju 16 godina opažanja (2001.-2016.) testirat se utjecaj ukupnog iznosa državnih potpora, te dviju najznačajnijih kategorija državnih potpora. Izradit ćemo tri modela, te za svakog od njih objasniti dobivene parametre i njihovu statističku značajnost. Treba uzeti u obzir kako se radi o malom broju zapažanja i to na primjeru samo jedne zemlje.

Model 1

$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + e$, gdje je:

Y- BDP per capita

X_1 -ukupne državne potpore

X_2 – udio inozemnog dug u BDPu

X_3 – trgovinska otvorenost

X_4 – udio proračunskog deficita

X_5 – udio fiksnih investicija u BDP

e – slučajna komponenta

Slika 8 Sažetak modela i ANOVA tablica (Izvor: vlastita izrada)

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	Durbin-Watson
1	,984 ^a	,968	,952	2713,70369	,968	60,717	5	10	,000	2,888

a. Predictors: (Constant), postptal_proračunskog_deficita_u_bdp, ukupne_subv, postotak_fiksne_investicije_u_bdp, trgovorenost, postotak_inozemnog_duga_u_bdp

b. Dependent Variable: bdp_per_capita

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2235670238	5	447134047,6	60,717	,000 ^b
	Residual	73641877,33	10	7364187,733		
	Total	2309312115	15			

a. Dependent Variable: bdp_per_capita

b. Predictors: (Constant), postptal_proračunskog_deficita_u_bdp, ukupne_subv, postotak_fiksne_investicije_u_bdp, trgovorenost, postotak_inozemnog_duga_u_bdp

Koeficijent determinacije iznosi 0,968 i znači da je modelom protumačeno 96,8 % sume kvadrata odstupanja zavisne varijable od aritmetičke sredine. To znači dobru reprezentativnost modela jer je poželjno da ovaj koeficijent bude veći od 0,5. Korigirani koeficijent determinacije iznosi 0,968 dok je standardna greška regresije 2713,7. Durbin – Watsonov koeficijent iznosi 2,888 Poželjno je da taj koeficijent bude približan 2 ili da nije puno iznad 2. Ovaj koeficijent u slučaju malog uzorka, kao što je ovaj iz modela može varirati te se prema tablici određuje da li je uzorak prihvatljiv ili ne. Uvidom u tu tablicu utvrđeno je da je koeficijent zadovoljavajući.

U modelu također ne postoji ni problem multikolinearnosti, jer kod svih varijabli faktor inflacije varijance (VIF) nije veći od 5. Varijable također ispunjavaju i drugi preduvjet koji se odnosi na faktor tolerancije varijance (TOL) za koji je bitno da je veći od 0,2.

Slika 9 Ocijenjeni linearni regresijski model

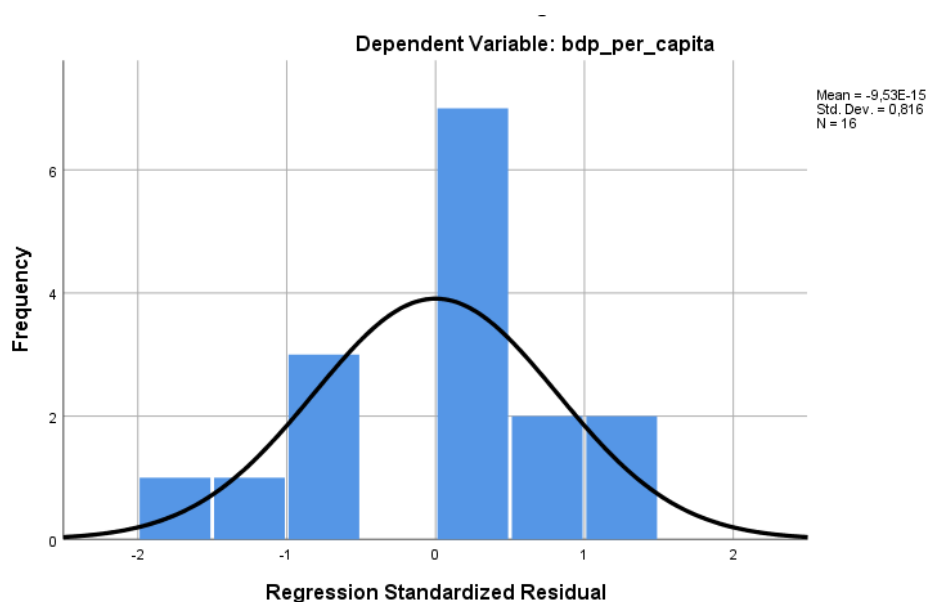
	Coefficients ^a											
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	-45219,763	20891,793		-2,164	,056	-91769,579	1330,053					
ukupne_subv	,002	,001	,210	2,473	,033	,000	,003	,766	,616	,140	,442	2,262
postotak_inozemnog_duga_u_bdp	703,110	69,088	1,092	10,177	,000	549,172	857,048	,884	,955	,575	,277	3,613
trgovorenost	491,456	192,809	,236	2,549	,029	61,852	921,061	-,173	,628	,144	,373	2,682
postotak_proračunskog_deficita_u_bdp	1695,939	1179,735	,180	1,438	,181	-932,674	4324,552	-,290	,414	,081	,203	4,934
postotak_fiksne_investicije_u_bdp	275,169	132,615	,171	2,075	,065	-20,316	570,654	-,378	,549	,117	,467	2,140

Dependent Variable: bdp_per_capita

$$Y = -45219,763 + 0,002 \cdot X_1 + 703,110 \cdot X_2 + 491,456 \cdot X_3 + 1695,939 \cdot X_4 + 275,169 \cdot X_5 + e,$$

Parametar uz ukupne potpore kao udio u BDP-u iznosi 0,002 što znači da se može očekivati rast BDP per capita za 0,002 kuna ako ukupne potpore porastu za 1 kunu, ceteris paribus. Parametar uz postotak inozemnog duga u BDP iznosi 703,110 što znači da se može očekivati promjena BDP per capita za 703,110 kuna ako postotak inozemnog duga promjeni za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz indeks trgovinske otvorenosti iznosi 491,496 što znači da se može očekivati rast BDP per capita za 491,496 kuna u slučaju porasta indeksa trgovinske otvorenosti za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz postotak proračunskog deficita u BDP iznosi 1595,933 što znači da se može očekivati promjena BDP per capita za 1595,933 kuna ako postotak proračunskog deficita u BDP-u poraste za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz postotak fiksnih investicija u BDP-u iznosi 275,169 što znači da se može očekivati rast BDP per capita za 275,169 kuna ako se postotak

fiksne investicije u BDP-u povećala za postotnih poena, ceteris paribus. Statistička značajnost se donosi na temelju razine signifikantnosti odnosno $\alpha < 5\%$. U ovom modelu utjecaj ukupnih državnih potpora, postotka inozemnog duga u BDP-u i trgovinska otvorenost pokazali su se statistički značajni.

Slika 10 Histogram standardizirani reziduala

Prema histogramu može se vidjeti da su reziduali normalno distribuirani s očekivanjem jednakim nuli i standardnom devijacijom približno jednakom jedinici.

Model 2

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + e, \text{ gdje je:}$$

Y- BDP per capita

X_1 – fiksne investicije

X_2 - inozemni dug

X_3 – proračunski deficit

X_4 – horizontalne državne potpore kao udio u BDP-u

e – slučajna komponenta

Slika 11 Sažetak modela i ANOVA tablica (Izvor: vlastita izrada)

Model Summary ^b										
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	Durbin-Watson
1	,992 ^a	,984	,978	1858,34535	,984	164,424	4	11	,000	2,450

a. Predictors: (Constant), pror_deficit, postotak_horizontalnih_subvencija_u_bdp, fiksne_invest, ino_dug
b. Dependent Variable: bdp_per_capita

ANOVA ^a					
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	Sig.
1	Regression	2271324194	4	567831048,4	,000 ^b
	Residual	37987921,78	11	3453447,435	
	Total	2309312115	15		

a. Dependent Variable: bdp_per_capita
b. Predictors: (Constant), pror_deficit, postotak_horizontalnih_subvencija_u_bdp, fiksne_invest, ino_dug

Koeficijent determinacije iznosi 0,984 i znači da je modelom protumačeno 98,4 % sume kvadrata odstupanja zavisne varijable od aritmetičke sredine. To znači dobru reprezentativnost modela jer je poželjno da ovaj koeficijent bude veći od 0,5. Korigirani koeficijent determinacije iznosi 0, dok je standardna greška regresije 1858,34535. Durbin – Watsonov koeficijent iznosi 2,450. Poželjno je da taj koeficijent bude približan 2 ili da nije puno iznad 2, s obzirom na veličinu uzorka ovaj koeficijent je prihvatljiv. U ANOVA tablici obraća se pozornost na razinu signifikantnosti koja iznosi 0,00% i označava da je ovaj model statistički značajan.

U modelu također ne postoji ni problem multikolinearnosti, jer kod svih varijabli faktor inflacije varijance (VIF) nije veći od 5. Varijable također ispunjavaju i drugi preduvjet koji se odnosi na faktor tolerancije varijance (TOL) za koji je bitno da je veći od 0,2.

Slika 12 Ocijenjeni linearni regresijski model

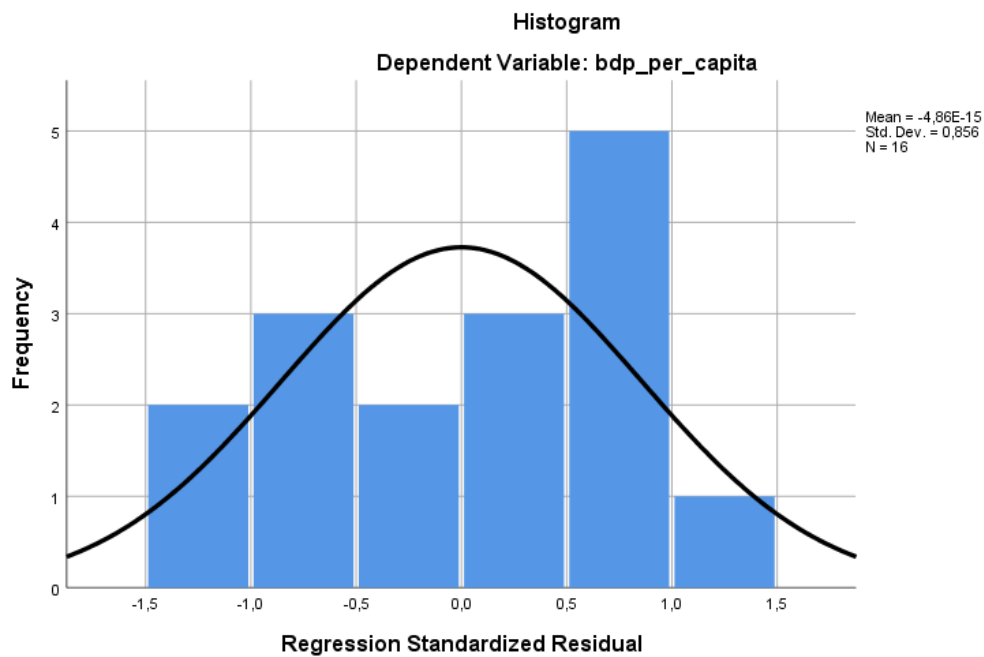
Coefficients ^a												
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	29521,383	2392,409		12,340	,000	24255,727	34787,039					
fiksne_invest	4,693E-5	,000	,090	2,005	,070	,000	,000	,091	,517	,078	,736	1,358
ino_dug	,000	,000	1,148	19,085	,000	,000	,000	,946	,985	,738	,413	2,419
pror_deficit	,001	,000	,286	4,293	,001	,000	,001	-,469	,791	,166	,338	2,958
postotak_horizontalnih_s ubvencija_u_bdp	8202,090	3646,913	,094	2,249	,046	175,288	16228,891	,241	,561	,087	,861	1,161

Dependent Variable: bdp_per_capita

$$Y = 29521,383 - 0,00004693 \cdot X_1 + 0,00 \cdot X_2 + 0,001 \cdot X_3 + 8202,09 \cdot X_4 + e,$$

Parametar uz postotak horizontalnih potpora u BDP-u iznosi 8202,09 što znači da se može očekivati rast BDP per capita za 8202,09 kuna ako postotak horizontalnih potpora u BDP-u poraste za 1 kunu, ceteris paribus. Parametar uz inozemni dug iznosi 0,00 što znači da se može očekivati promjena BDP per capita za 0,00 kuna ako postotak inozemnog duga promjeni za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz proračunski deficit u BDP iznosi 0,001 što znači da se može očekivati promjena BDP per capita za 0,001 kuna ako postotak proračunskog deficita u BDP-u poraste za 1 kunu, ceteris paribus. Parametar uz postotak fiksne investicije u BDP-u iznosi -0,00004693 što znači da se može očekivati pad BDP per capita za 0,00004693 kuna ako se postotak fiksne investicije u BDP-u poveća za 1 kunu, ceteris paribus.

Statistička značajnost se donosi na temelju razine signifikantnosti odnosno $\alpha < 5\%$. U ovom modelu utjecaji inozemni dug, proračunski deficit i postotak horizontalnih potpora u BDP-u su statistički značajni.

Slika 13 Histogram standardiziranih reziduala

Prikazanim histogramom može se zaključiti da su reziduali normalno distribuirani s očekivanjem jednakim nuli i standardnom devijacijom približno jednakom jedinici.

Model 3

$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + e$, gdje je:

Y- BDP per capita

X_1 – udio vertikalnih državnih potpora u BDP-u

X_2 – udio fiksnih investicija u BDP-u

X_3 – udio proračunskog deficita u BDP-u

X_4 – udio izvoza u bdp-u

e – slučajna komponenta

Slika 14 Sažetak modela i ANOVA tablica (Izvor: vlastita izrada)

Model Summary ^b										
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change	Durbin-Watson
1	,748 ^a	,560	,400	9613,15538	,560	3,497	4	11	,045	,925

a. Predictors: (Constant), izvoz_u_bdp, postotak_vertikalnih_subvencija_u_bdp, postotak_fiksne_investicije_u_bdp, postotak_proračunskog_deficita_u_bdp

b. Dependent Variable: bdp_per_capita

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1292771796	4	323192949,0	3,497	,045 ^b
	Residual	1016540319	11	92412756,31		
	Total	2309312115	15			

a. Dependent Variable: bdp_per_capita

b. Predictors: (Constant), izvoz_u_bdp, postotak_vertikalnih_subvencija_u_bdp, postotak_fiksne_investicije_u_bdp, postotak_proračunskog_deficita_u_bdp

Koeficijent determinacije iznosi 0,560 i znači da je modelom protumačeno 56,0 % sume kvadrata odstupanja zavisne varijable od aritmetičke sredine. To znači dobru reprezentativnost modela jer je poželjno da ovaj koeficijent bude veći od 0,5. Korigirani koeficijent determinacije iznosi 0,400, dok je standardna greška regresije 9613,15538. Durbin – Watsonov koeficijent iznosi 0,925. Poželjno je da taj koeficijent bude približan 2 ili da nije puno iznad 2, s obzirom na veličinu uzorka ovaj koeficijent je prihvatljiv.

U modelu također ne postoji ni problem multikolinearnosti, jer kod svih varijabli faktor inflacije varijance (VIF) nije veći od 5. Varijable također ispunjavaju i drugi preduvjet koji se odnosi na faktor tolerancije varijance (TOL) za koji je bitno da je veći od 0,2

Slika 15 Ocijenjeni linearni regresijski model

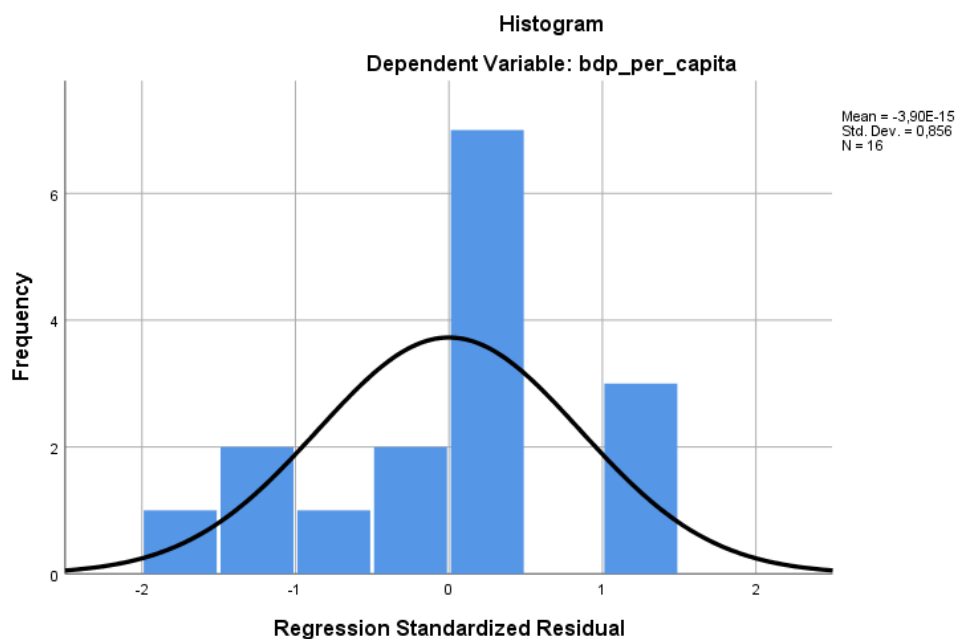
Coefficients ^a												
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	195820,208	71580,632		2,736	,019	38272,299	353368,118					
postotak_vertikalnih_subvencija_u_bdp	-24383,277	7694,128	-,672	-3,169	,009	-41317,939	-7448,615	-,642	-,691	-,634	,889	1,125
postotak_fiksne_investicije_u_bdp	-503,330	415,710	-,314	-1,211	,251	-1418,302	411,642	-,378	-,343	-,242	,597	1,676
postotak_proračunskog_deficita_u_bdp	2812,169	3528,920	,299	,797	,442	-4954,930	10579,269	-,290	,234	,159	,284	3,518
izvoz_u_bdp	-1796,568	1339,835	-,428	-1,341	,207	-4745,524	1152,388	-,226	-,375	-,268	,392	2,548

Dependent Variable: bdp_per_capita

$$Y = 195820,208 - 24383,277 \cdot X_1 - 503,330 \cdot X_2 + 2812,169 \cdot X_3 - 1796,568 \cdot X_4 + e,$$

Parametar uz vertikalne potpore iznosi -24383,277 što znači da se može očekivati smanjenje BDP per capita za 24383,28 kuna ako udio vertikalnih potpora u BDP-u poraste za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz udio fiksnih investicija u BDP iznosi -503,330 što znači da se može očekivati smanjenje BDP per capita za 503,33 kuna ako udio fiksnih investicija u BDP-u poveća za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz udio proračunskog deficita u BDP-u iznosi 2812,169 što znači da se može očekivati rast BDP per capita za 2812,17 kuna u slučaju porasta udjela proračunskog deficita u BDP-u trgovinske otvorenosti za 1 postotni poen, ceteris paribus. Parametar uz udio izvoza u BDP-u iznosi -1796,568 što znači da se može očekivati smanjenje BDP per capita za 1796,57 kuna ako postotak izvoza u BDP-u poraste za 1 postotni poen, ceteris paribus.

Statistička značajnost se donosi na temelju razine signifikantnosti odnosno $\alpha < 5\%$. U ovom modelu utjecaji postotka vertikalnih odnosno sektorskih potpora u BDP-u je jedini statistički značajan.

Slika 16 Histogram standardiziranih reziduala

Prikazanim histogramom može se zaključiti da su reziduali normalno distribuirani s očekivanjem jednakim nuli i standardnom devijacijom približno jednakom jedinici.

4.4. Tumačenje rezultata empirijske analize

U ovoj empirijskoj analizi korištena su tri modela. U prvom modelu testirana je varijabla ukupnih državnih potpora kao udio BDP-a, a kao kontrolne varijable korišteni su trgovinska otvorenost, udio proračunskog deficita, udio fiksnih investicija i udio inozemnog duga u BDP-u. Statistički značajni su se pokazali utjecaji ukupnih državnih potpora u BDP-u, inozemnog duga u BDP-u i trgovinska otvorenost. Svaki od navedenih utjecaja bio je s pozitivnim predznakom.

U drugom modelu testirana je varijabla udio horizontalnih potpora u BDP-u, a kontrolne varijable bili su inozemni dug, proračunski deficit i udio fiksnih investicija u BDP-u. Statistički značajni su se pokazali inozemni dug, proračunski deficit, te udio horizontalnih potpora u BDP-u. Svi su utjecaji imali pozitivni predznak.

U trećem modelu testirana je varijabla udio vertikalnih odnosno sektorskih potpora u BDP-u, a kao kontrolne varijable korišteni su udio fiksnih investicija, udio proračunskog deficita i udio izvoza u BDP-u. Statistički značajnim pokazalo se samo utjecaj postotka vertikalnih potpora u BDP-u koji je rezultirao negativnim predznakom, odnosno negativnim utjecajem.

Parametar uz ukupne državne potpore kao udio u BDP-u iznosi 0,002 te nije u ekonomskom smislu značajan jer se radi o maloj vrijednosti parametra.

Parametar uz postotak horizontalnih potpora u BDP-u iznosi 8202,09, pozitivnog je smjera i može se smatrati ekonomski značajnim. Ovaj parametar govori da se može očekivati rast BDP per capita za 8202,09 kuna ako postotak horizontalnih potpora u BDP-u poraste za 1 kunu, ceteris paribus. Međutim treba naglasiti kako horizontalne državne potpore u promatranih 16 godina u rijetkim slučajevima prelazila 0,3 % BDP-a, što se može smatrati izrazito malim iznosom što donekle opravdava veliku vrijednost

Parametar uz udio vertikalne potpore u BDP-u iznosi -24383,277. Parametar je negativnog smjera, te se kao i u slučaju horizontalnih potpora radi o visokoj vrijednosti parametra koja se smatra ekonomski značajnom. Također, sektorske odnosno vertikalne potpore zauzimaju mali udio u BDP-u (u promatranih 16 godina kretao se u prosjeku oko 1% udjela u BDP-u).

Važno je naglasiti kako je u ovom malom promatranom uzorku bilo od velike važnosti izabrati kontrolne varijable koje neće narušavati model, prema tome ne može se isključiti pretpostavka kako je dio značajnih kontrolnih varijabli zbog problema heteroskedastičnosti i multikolinearnosti izostavljen.

Nakon što su modeli testirani možemo donijeti zaključak o istinitosti postavljene hipoteze koja je glasila :

Horizontalne državne potpore pozitivno djeluju na rast BDP-a u Republici Hrvatskoj, dok vertikalne djeluju negativno.

Prema empirijskim razinama signifikantnosti, ne temelju dva modela, ***može se prihvatiti H1 hipoteza na razini signifikantnosti od 5%.***

Ovo istraživanje u skladu s nekim dosadašnjim istraživanjima vezanim za utjecaj subvencija. Bojki (2017) i Pavlović N. (2016.) rezultati su pokazali da u ukupnom iznosu subvencije utječu pozitivno na BDP per capita. U svom radu je zaključio Bojka (2017) je promatrao utjecaj horizontalnih i vertikalnih te zaključio da horizontalne utječu pozitivno bez obzira na veličinu države, a da vertikalne utječu negativno u malim ekonomijama, što se u ovom istraživanju potvrdilo jer Hrvatsku smatramo kao zemlju s malom ekonomijom. Istraživanja Vidović (2015) i Fidrmuc (2015) oboje su u svojim istraživanjima dobili rezultat kako potpore nemaju utjecaj na BDP, što je uvelike drugačije od rezultata ovog rada. Treba naglasiti da su vi dosadašnji radovi rađeni na drugačijim uzorcima i da ni jedan od njih nije za uzorak uzimao samo Hrvatsku.

Skromna baza podataka o državnim potporama Republike Hrvatske i malen broj opservacija svakako je ograničavalo ovo istraživanje. Sveukupno gledajući unatoč ograničenjima empirijskog dijela rada može se smatrati kako horizontalne potpore djeluju pozitivno na BDP, a vertikalne djeluju negativno. Što može dati potvrdu kako je politika državne potpore u Republici Hrvatske u skladu sa smjernicama EU.

5.ZAKLJUČAK

Državne potpore su instrument državne politike koji ima za cilj povećati zaposlenost i doprinijeti jačanju gospodarstva. Država putem ovog instrumenta financijski pomaže onim sektore ili poduzeća u koje privatni investitori ne ulažu dovoljna sredstva. Normalnim funkcioniranjem tržišta ti sektori ili poduzeća ne ostvaruju zadovoljavajuće rezultate a imaju prostora za napredak. cilj državnih potpora ispraviti tržišne neuspjehe i tako povećati opće blagostanje, pri tome voditi računa da je pozitivni utjecaj državnih potpora na gospodarstvo veći od izravnih i neizravnih troškova primjene potpora. Državne potpore imaju dva načina djelovanja: putem programa državne potpore i na temelju pojedinačnih potpora. Potpore se s obzirom na kategoriju odnosno cilj dodjele, unutar potpora industriji i uslugama dijele na horizontalne potpore, sektorske odnosno vertikalne potpore, regionalne potpore te potpore na razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Sukladno Uredbi o potporama u horizontalne državne potpore ubrajaju se državne potpore za istraživanje i razvoj, državne potpore za zaštitu okoliša, namijenjene otklanjanju ili sprečavanju šteta nanesenih okolišu i prirodnim izvorima, državne potpore za sanaciju i restrukturiranje, državne potpora malim i srednjim poduzetnicima, državne potpore za zapošljavanje, državne potpore za usavršavanje. Vertikalne potpore se dodjeljuju sektorima i to u obliku: državne potpore za kopneni promet, zračni promet, pomorski promet, državne potpore za brodogradnju, državne potpore za javne radiodifuzijske usluge, državne potpore za kinematografiju i ostale audiovizualne djelatnosti, državne potpore za poštanske usluge, državne potpore za turizam, državne potpore za kulturu i zaštitu baštine. Regionalne potpore dodjeljuje se prema zemljopisnom području, i u Republici Hrvatskoj su formiranje dvije jedinice dodjele. Bitno je spomenuti da postoje i one potpore čija se dopuštenost temelji na uredbama a to su: Potpore male vrijednosti, Usluge od općeg interesa (SGEI), Opća uredba o skupnim izuzećima (GBER). Prema definiciji koja se primjenjuje u EU, državne su potpore sredstva što ih pojedina zemlja dodjeljuje iz svojih izvora odabranim poduzećima ili sektorima, a koja utječu na razmjenu između zemalja članica te narušavaju ili prijete narušavanjem tržišnog natjecanja. Državne potpore, dakle, narušavaju konkurenciju jer diskriminiraju one koji na tržištu djeluju bez državne pomoći. U ovom istraživanju velika se važnost pridavala horizontalnim i sektorskim potporama zato što EU smatra horizontalne potpore mnogo prihvatljivijim od sektorskih. Horizontalne

potpore trebale bi djelovati pozitivno na poslovanja ekonomskih subjekata, koji u normalnim uvjetima bez državne pomoći ne bi mogli s takvom lakoćom podnositi izazove koje pred njih stavlja globalno tržište. S druge strane sektorske se potpore kritizira jer u praksi najčešće podupiru potpuno sektore bez prostora za rast i tako narušavaju poštenu konkurenciju. Europska Unija u načelu podupire smanjenje iznosa potpora u ukupnom iznosu, al s tim da inzistira da se udio sektorskih smanjuje većom brzinom. Analizom potpora u Republici Hrvatskoj uočava se kako po pitanju apsolutnog iznosa potpore u zadnjih pet godina Hrvatska je imala namjenu smanjenja, međutim zadnje dvije godine uočen je porast ukupnog iznosa. Što se tiče odnosa sektorskih i horizontalnih, politika Republike Hrvatske je izdvajanje znatno većih sredstava za sektorske ciljeve. Uočava se tijekom zadnjih pet godina i povećanje iznosa koji se ulažu u horizontalne potpore, dok se ulaganje u sektorske ciljeve jedino u 2015. vidjelo privremeno smanjenje ulaganja. U apsolutom iznosima u kategoriju prometa ulagala su se u svakoj od promatranih godina najveća sredstva, a nakon nje slijedi kategorija radiotelevizijskog emitiranja. Po ovom se može zaključiti kako Hrvatska teško prati smjernice Europske komisije.

U ovom radu analizirao se utjecaj dviju osnovnih kategorija državnih potpora, te potpora u ukupnom iznosu na BDP per capita. Korišten je statistički program SPSS, te su kreirana tri modela. Rezultati su pokazali kako ukupne potpore djeluju pozitivno, horizontalne također. Sektorske potpore su pokazale statistički značajan negativni utjecaj. Kako je sve to predviđeno zadanom hipotezom, uz zadovoljavajuću razinu signifikantnosti ona je prihvaćena. Pozitivan učinak koji se pokazao kod ukupnih i horizontalnih potpora treba unaprijediti i razvijati, a to se može postići jedino pametnim ulaganjem i strogim kontrolama dodjele. Novac poreznih obveznika uložen u privatni sektor mora pružiti pozitivan efekt cjelokupnom gospodarstvu, te pozitivan rezultat ne smije izostati.

Potrebno je upozoriti kako dobivene rezultate treba tumačiti s oprezom zbog malog broja opservacija i malih iznosi potpora u usporedbi s ostalim korištenim kontrolnim varijablama. Također bilo bi prikladnije gledati utjecaj potpora po kategorijama ili sektorima ulaganja na rezultate tih konkretnih sektora. Međutim to je trenutno nemoguće jer u Hrvatskoj nema podataka o bruto domaćoj vrijednosti stvorenoj u pojedinim sektorima. Takvi bi podaci pridonijeli mnogo konkretnijim i realnijim rezultatima.

6. LITERATURA:

1. Bojka, M. , (2017); Utjecaj državnih subvencija na rast BDP-a u državama EU (<https://zir.nsk.hr/islandora/object/efst:1220> Preuzeto:16.3.2018.)
2. Europska komisija, (2013.); Usluge od općeg gospodarskog interesa. (http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/public_services_en.html; Preuzeto 15.3.2018.)
3. Europska komisija, (2016.); State Aid Scoreboard 2016. (http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html; preuzeto: 20.03.2018.)
4. Fidrmuc, J. (2015.); State Aid Policy in the European Union. Journal of Common Market Studies Volume 53. Number 5. pp. 1143–1162 (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcms.12247/full>; preuzeto: 20.03.2018.)
5. Franić,R., Marinović, M. i Zrakić M. (2011.); Utjecaj državnih potpora na vrijednost i samodostatnost poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj, Zagreb, Agronomski fakultet.
(file:///C:/Users/Administrator/Downloads/03_R_Franic_i_sur_Utjecaj_drzavnih.pdf; preuzeto 18.03.2018.)
6. Jović, I i Kesner-Škreb, M. (2011.); Industrijska politika i državne potpore u Hrvatskoj, Institut za javne financije (<http://www.ijf.hr/newsletter/55.pdf>; preuzeto 12.04.2018.)
7. Jović, I. (2012.); Državne potpore prije i poslije pristupanja Europskoj uniji, Institut za javne financije ,Zagreb (<http://www.ijf.hr/upload/files/file/newsletter/69.pdf>; Preuzeto 20.03.2018.)
8. Jurun, E. (2007.): Kvantitativne metode u ekonomiji, Split.
9. Kasner-Škreb M.; M Mikić (2011.); Državne potpore u Europskoj uniji i Hrvatskoj (<http://www.ijf.hr/Eu/skreb-mikic.pdf?q=potpore>; preuzeto: 18.4.2018.)
10. Kaufman D. (2003.): Državne potpore i europske integracije - iskustva za Hrvatsku, MEIRH, Zagreb.
11. Kesner-Škreb, M.; Pleše, I. i Mikić, M., (2003). “Državne potpore poduzećima u Hrvatskoj 2001. godine”. Financijska teorija i praksa. (<https://hrcak.srce.hr/5779>; preuzeto: 12.4.2018.)

12. Leko, D. (2010.): Državne potpore u RH, Zagreb.
13. Liszt M., Petrović S. (2011.) Kriteriji za dodjelu dopuštenih državnih potpora, Rijeka
14. Ministarstvo financija ,Godišnje izvješće o državnim potporama za godine od 2005. do 2015. godinu (<http://www.mfin.hr/hr/godisnja-izvjesca-o-drzavnim-potporama>; preuzeto:17.03.2018.)
15. Neil, B., (1990). "Measuring Industrial Subsidies: Some Conceptual Issues". OECD
16. Pavlović, N. (2016). Utjecaj državnih potpora na gospodarstvo RH (<https://repozitorij.efst.unist.hr/en/islandora/object/efst%3A94> Preuzeto: 18.5.2018.)
17. Pond R. (2011.); We Need More Social Investment But No More PPPs
18. Riječnik financiskih pojmova (<https://webhosting-wmd.hr/rjecnik-pojmovi-s/web/subvencija>; preuzeto: 18.4.2018.)
19. Stöllinger, R. i Holzner, M. (2013.); State Aid and Export Competitiveness in the EU. (<https://wiiw.ac.at/state-aid-and-export-competitiveness-in-the-eu-dlp-3092.pdf>; preuzeto 18.03.2018.)
20. Škreb M.: Državne potpore u Hrvatskoj: ipak se kreće
21. Škreb, M., (2014). „Tko dobiva državne potpore u Hrvatskoj?“, Institut za javne financije, Zagreb.
22. Škreb, M., Jović I. (2006.): "Reforma državnih potpora u Hrvatskoj, Institut za javne financije Zagreb".
23. Škreb, M., Mikić, M. (2003.): "Državne potpore u Europskoj uniji i Hrvatskoj", Zagreb: Institut za javne financije
24. Tunali, Ç. B., & Fidrmuc, J. (2015). State Aid Policy in the European Union. JCMS: Journal of Common Market Studies
25. Vidović, J. (2015.); Analiza državnih potpora u Europskoj uniji s osvrtom na gospodarski rast. Odjel za stručne studije Sveučilište u Splitu, Split. (file:///C:/Users/Administrator/Downloads/4_Vidovic.pdf; preuzeto 21.03.2018.)
26. Vlada RH, 2002; Analiza stanja hrvatske brodogradnje s prijedlozima mjera (<http://www.vlada.hr/vlada.shtml?id=3449&4n=&2n=&w2=3&chsj=1&w1=1&year=2002&uid> preuzeto 24.5)
27. Zelenika, R.,(2000). Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka. (<https://www.scribd.com/doc/24126027/Metodologija-i-Tehnologija-Ratko-Zelenika>. Preuzeto 27.04.2018.)

28. Rea K. J. (1997.), A course in Canadian economic development, Kanada
29. Brkić L. (1993.), Teorije rasta, konkurentna prednost zemalja i gospodarska politika, Zagreb (<https://hrcak.srce.hr/file/52653>, preuzeto 15.7.2018)
30. Dalić M. (1999.), Utjecaj razine i strukture javnih rashoda na rast, Zagreb (<https://hrcak.srce.hr/19375>, preuzeto 15.7. 2018)
31. Zakon Republike Hrvatske, Zakon o potporama (<https://www.zakon.hr/z/464/Zakon-o-dr%C5%BEavnim-potporama> preuzeto 20.7.2018)
32. Narodne novine (<https://narodne-novine.nn.hr/search.aspx>)
33. Ederveen S. (2003.), Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research, Munich (http://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo_wp588.pdf preuzeto 21.7.2018)
34. Tufekčić, M. i Tufekčić, Ž. (2013), EU politike i fondovi, Zagreb
35. Laleta S., Smokvina V. (2011), Državne potpore za zapošljavanje u svjetlu opće uredbe o skupnim izuzećima i iskustava država članica EU, Rijeka (<https://hrcak.srce.hr/82241> preuzeto: 20.7.2018)
36. Spevec O. (2012), Reforma i modernizacija politike državnih potpora u EU i posljedice za Hrvatsku, Zagreb (<https://hrcak.srce.hr/file/220527> preuzeto: 21.7.2018.)

6. TABLICA SLIKA

Slika 1 Postotak državnih subvencija u BDP-U za 2016. (Izvor: Europska Komisija).....	18
Slika 2 Promjena iznosa subvencija u 2016 u odnosu na 2015. (Izvor: Europska Komisija) .	20
Slika 3. Struktura rashoda u 2016 (Izvor: Vlastita izrada prema "Račun prihoda i rashoda 2016" sa stranice Ministarstva financija RH)	23
Slika 4. Karta regionalnih potpora (izvor: Narodne novine)	29
Slika 5 Potpore sektoru industrije i usluga u razdoblju od 2003. do 2016. (Izvor: Ministarstvo financija i ostali davatelji potpora; podaci obrađeni u Ministarstvu financija)	36
Slika 6 Tablica dodjele potpora prema kategorijama za 2011., 2012., 2013. (Izvor: Godisnje izvjesce o drzavnim potporama u 2013. godini).....	37
Slika 7 Tablica dodjele potpora prema kategorijama za 2014., 2015., 2016. (Izvor: Godisnje izvjesce o drzavnim potporama u 2016. godini).....	38
Slika 8 Sažetak modela i ANOVA tablica (Izvor: vlastita izrada)	45
Slika 9 Ocijenjeni linearni regresijski model.....	46
Slika 10 Histogram standardizirani reziduala	47
Slika 11 Sažetak modela i ANOVA tablica (Izvor: vlastita izrada)	48
Slika 12 Ocijenjeni linearni regresijski model.....	48
Slika 13 Histogram standardiziranih reziduala	50
Slika 14 Sažetak modela i ANOVA tablica (Izvor: vlastita izrada)	51
Slika 15 Ocijenjeni linearni regresijski model.....	51
Slika 16 Histogram standardiziranih reziduala	52

SAŽETAK:

Državne potpore kao instrument socijalne i industrijske politike imaju za cilj poboljšati blagostanje, povećati zaposlenost i doprinijeti gospodarskom rastu. Državnim intervencijama pripomažu se sektori i poduzeća koja lošije posluju, poduzeća koja se bave aktivnostima od javnog interesa i prosperitetnim sektorima koji su nositelj gospodarskog rasta zemlje. Dva su najvažnija oblika državnih potpora i to: vertikalne potpore i horizontalne potpore. Horizontalne se dodjeljuju svim poduzetnicima u cilju poticanja istraživanja i razvoja, zaštite okoliša, zapošljavanja, usavršavanja i slično. Nemaju velik utjecaj na konkurenciju i prihvatljiviji su oblik od vertikalnih. Vertikalne potpore su selektivnog karaktera odnosno namijenjene sektorima i poduzećima u financijskim problemima ili onima od javnog interesa. S obzirom na to da se dodjeljuju samo pojedinim poduzećima loše utječu na konkurenciju. Ovo istraživanje je imalo za cilj ispitati utjecaj vertikalnih i horizontalnih državnih potpora te njihove promjene na BDP. Rezultati su potvrdili postavljenu hipotezu i zaključilo se kako vertikalne potpore utječu negativno, a horizontalne potpore pozitivno na BDP.

Ključne riječi: *vertikalne državne potpore, horizontalne državne potpore, BDP per capita*

SUMMARY:

State aid as an instrument of social and industrial policy aims to improve prosperity, increase employment and contribute to economic growth. State interventions are geared to sectors and businesses that are doing worse, businesses that engage in activities of public interest and prosperous sectors that are the bearer of the country's economic growth. The two most important forms of state aid are: vertical and horizontal aid. Horizontal policies are being awarded to all entrepreneurs in order to encourage research and development, environmental protection, employment, training and so on. They have no major impact on competition and are more acceptable than vertical ones. Vertical support is of a selective nature intended for sectors and enterprises in financial problems or those of public interest. Given that they are only awarded to certain companies, they have a bad influence on the competition. The purpose of this research was to examine the impact of vertical and horizontal subsidies and their change in GDP. The results confirmed the hypothesis

set and it was concluded that vertical aid had a negative effect, and horizontal support was positive to GDP.

Keywords: *vertical state aid, horizontal state aid, BDP per capita*